

การเสวนา

‘การจัดตั้งห้องสมุดหนังสือดี ๑๐๐ แห่ง ในเมืองหลวงกรุงเทพฯ’

ณ ห้องมีตติ้งรูม ๒ ศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ วันเสาร์ที่ ๒๘ มีนาคม ๒๕๕๒ เวลา ๑๓.๑๑ น

เมื่อโครงการวิจัยระบบหนังสือหมุนเวียนในโรงเรียนประถมศึกษาเล็กที่ดำเนินการวิจัยไปได้ระยะหนึ่งและประสบความสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ คณะวิจัยจึงนำโครงการนี้มาสานต่อให้เห็นเป็นรูปร่าง อันเป็นประโยชน์ระยะยาวแก่ประเทศชาติ

โครงร่างวิจัย ‘การจัดตั้งห้องสมุดหนังสือดี ๑๐๐ แห่ง ในเมืองหลวงกรุงเทพฯ’ มิได้เน้นการพัฒนาและสร้างนิสัยการอ่านให้เกิดเฉพาะแก่เด็กดังเช่น โครงการวิจัยระบบหนังสือหมุนเวียน ทว่า โครงร่างวิจัยการจัดตั้งห้องสมุดหนังสือดีฯ ประารถนาจะสร้างนิสัยการอ่านให้เกิดแก่คนทุกระดับในชาติ โดยเน้นเรื่องการจัดระบบเผยแพร่ เพื่อผลดีด้านกระจายหนังสือดีที่ขายยาก หายาก ไปสู่ผู้อ่าน โดยเฉพาะระบบการจัดตั้งห้องสมุดสาธารณะด้วยวิธีประหยัด ได้ผลดีในเวลาอันสั้น วิธีเช่นนั้น เป็นของใหม่ในโลกหนังสือและการอ่านจริงๆ ในที่สุดจะนำมาซึ่งโอกาสที่ทุกคนจะเข้าถึงหนังสือดีได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียม

ด้วยเหตุนี้คณะวิจัยจึงจัดเสวนา ‘การจัดตั้งห้องสมุดหนังสือดี ๑๐๐ แห่ง ในเมืองหลวงกรุงเทพฯ’ ขึ้น ณ ห้องมีตติ้งรูม ๒ ศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ เมื่อวันเสาร์ที่ ๒๘ มีนาคม ๒๕๕๒ เวลา ๑๓.๑๑ น โดยนำเสนอโครงร่างวิจัย แนวคิด วิธีการ และประโยชน์ของการจัดตั้งห้องสมุดหนังสือดี ซึ่งการเสวนานี้ได้รับความสนใจจากบุคลากรจากโรงเรียนต่างๆ บุคลากรที่ทำงานเกี่ยวข้องกับห้องสมุดและแวดวงหนังสือ สื่อมวลชน รวมไปถึงหน่วยงานของรัฐบาลเข้าร่วมงานเสวนา

เวลา ๑๓.๑๑ น. การเสวนา ‘การจัดตั้งห้องสมุดหนังสือดี ๑๐๐ แห่ง ในเมืองหลวงกรุงเทพฯ’
นำเสนอโครงร่างวิจัย แนวคิด วิธีการ และประโยชน์ของการจัดตั้งห้องสมุดหนังสือดี
การเชื่อมโยงกับรัฐบาลและหน่วยงานรัฐ โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มณฑนา วงศ์ศิรินวรรณ์	หัวหน้าโครงการ
คุณงามพรรณ เวชชาชีวะ	ที่ปรึกษาโครงการ
คุณมกุฏ อรฤดี	บรรณาธิการบริหารสำนักพิมพ์ผีเสื้อ
นางสาวภรณ์นภัส ลวสุต	พิธีกร

พิธีกร : สวัสดีค่ะทุกท่าน ในช่วงแรกนี้เป็นการเสวนา โครงการการจัดตั้งห้องสมุดหนังสือดี ๑๐๐ แห่ง ในเมืองหลวงกรุงเทพฯ ซึ่งจะนำเสนอโครงร่างวิจัย แนวคิด วิธีการ และประโยชน์ของการจัดตั้งห้องสมุดหนังสือดี รวมไปถึงการเชื่อมโยงกับรัฐบาลและหน่วยงานรัฐ ขอแนะนำผู้ร่วมเสวนาท่านแรกนะคะ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มณฑนา วงศ์ศิรินวรรณ์ หัวหน้าโครงการ ท่านที่สอง คุณงามพรรณ เวชชาชีวะ ที่ปรึกษาโครงการ ท่านที่สาม คุณมกุฏ อรฤดี บรรณาธิการบริหารสำนักพิมพ์ผีเสื้อ ขอเชิญอาจารย์ได้เลยค่ะ

คุณมกุฏ : ขอบคุณครับที่มา หากคนที่จะมางานอย่างนี้ยาก ยินดีต้อนรับท่านที่มาจากหน่วยราชการ กรุงเทพมหานคร และกระทรวงอื่นๆ ถ้ามี ผมคงให้คุณงามพรรณ เริ่มเรื่องก่อน แต่ขอเกริ่นนิดหนึ่งว่าโครงการนี้ คือโครงการอะไรกันแน่

เรื่องของเรื่องก็คือว่า เราเคยพยายามจะจัดระบบหนังสือของประเทศมาเป็นเวลาดั้ง ๔๕ ปี แล้ว ที่ทำงานหนักมาก ช่วง ๖ ปี ที่ผ่านมา แต่ว่าท้ายที่สุดทุกอย่างก็ยิ่งเหมือนเดิม เด็กชนบทของเราก็ยังไม่มีหนังสืออ่าน คนยากจนก็ไม่มีหนังสืออ่านเหมือนเดิม

ในที่สุดเราพยายามคิดวิจัยเมื่อปีที่แล้ว เรื่อง ‘ระบบหนังสือหมุนเวียนในโรงเรียนประถม’ ซึ่งจะพูดกันทีหลังว่า ได้ผลดี หรือไม่อย่างไร แต่ว่าเมื่อไม่กี่วันมานี้เอง มีข้อมูลจากสมาคมผู้จัดพิมพ์และจำหน่ายหนังสือแห่งประเทศไทยว่า สำนักพิมพ์ในประเทศไทยขณะนี้เท่าที่เป็นสมาชิกของสมาคมนี้มีอยู่จำนวน ๕๑๒ แห่ง ซึ่งก็บอกตัวเลขว่าพิมพ์หนังสืออะไรบ้าง จำหน่ายอย่างไร ปีละกี่เล่ม อะไรต่างๆ

แต่ที่น่าสนใจก็คือว่า มีข้อวิจัยจากอีกผู้หนึ่ง หลังจากนั้นว่า ในจำนวน ๕๑๒ แห่งนี้ อีกไม่ช้าไม่นานจะล้มหายตายจากไป และส่วนใหญ่ที่จะล้มหายตายจากไปนั้น ผลผลิตหนังสือประเภทที่เราสรุปสั้นๆ ได้ว่า ‘หนังสือดี’ คือ หนังสือประเภทสารคดี หนังสือที่ไม่ใช่นวนิยาย หนังสือกวีนิพนธ์ หนังสือที่ถือว่าเป็นหนังสือดีทั้งหลาย แต่ไม่มีคำถามต่อว่า แล้วเราจะทำอย่างไรกับสำนักพิมพ์ที่จะล้มหายตายจากไปจำนวนนับร้อย

ดังนั้น เมื่อเราเริ่มคิดเรื่องหนังสือมาตั้งแต่ต้น ผมคิดเรื่องหนังสือมาเป็นเวลา ๔๕ ปี คณะวิจัยก็เริ่มทำงานกันมาเป็นเวลาหลายปี เราลองประมวลดูว่า ถ้าเช่นนั้น กรุงเทพมหานครซึ่งมีห้องสมุดเพียงน้อยนิด จะลองมาตั้งห้องสมุดให้พร้อมกันสัก ๑๐๐ แห่ง ในช่วงเวลาสิบปีจะได้ไหม เราคิดว่าน่าจะทำได้ แต่ห้องสมุดที่จะตั้งนั้นต้องเป็นห้องสมุดหนังสือดี

ฉะนั้นในฐานะที่คุณงามพรรณได้ผ่านประเทศต่างๆ ผ่านเมืองหลวง ผ่านอะไรต่อมิอะไรมา และทำงานเกี่ยวกับหนังสือ ไปร่ำเรียนเรื่องหนังสือ และที่สำคัญคือเป็นที่สาวนายภคด้วย คงมีความคิดอ่านอะไรเกี่ยวกับเมืองหลวงของประเทศต่างๆ ดี ที่จะมาเล่าให้ฟังว่า เราควรจะทำอย่างไรกับห้องสมุดในเมืองหลวงกรุงเทพมหานคร คุณงามพรรณจะเล่าให้ฟังว่าเมืองอื่นเขาจัดการเรื่องห้องสมุดกันอย่างไร เชิญครับ

คุณงามพรรณ : ขอบคุณมากค่ะ ต้องขอเรียนตรงนี้ก่อนว่า ที่มาวันนี้เพราะชื่นชมการทำงานของสำนักพิมพ์ผีเสื้อ ได้มีโอกาสคุยกับคุณมกุฎหลายครั้ง และรักใคร่นับถือกันอย่างมาก จนมารู้ตัวอีกทีก็มานั่งอยู่ตรงนี้แล้ว และมีชื่อเป็นที่ปรึกษาโครงการด้วย

จิตใจที่หลายท่านมาในที่นี้ เห็นหน้ากันก็รู้เลยว่าเป็นผู้ที่อยู่ในแวดวงหนังสือ และมีความตั้งใจดี อยากให้เด็กได้มีหนังสือดีๆ อ่าน เห็นชื่อโครงการนี้ตั้งแต่ต้น จะใช้คำว่า ‘หนังสือดี’ คุณมกุฎใช้คำนี้บ่อย คุณมกุฎบอกว่า หนังสือดีส่วนใหญ่ จะขายไม่ได้ ขายไม่ดี ก็แปลว่าหนังสือขายดี ต้องไม่ใช่ ‘หนังสือดี’ ตรงนี้ดิฉันก็คิดมากหน่อย ว่าเป็นอย่างนั้นรีเปล่า หนังสือบางเล่มที่พิมพ์หลายครั้งมากๆ อย่าง ๖๗ ครั้งแล้ว ก็แปลว่าไม่ใช่หนังสือดี

คุณมกุฎ : อย่าพยายามพูดถึงหนังสือ ‘ความสุขของกะทิ’ (หัวเราะ)

คุณงามพรรณ : เป็นคำถามแรกค่ะ จริงๆ เรากำลังพูดถึงหนังสือ ดิฉันอยากจะใช้คำว่า ‘หนังสือจริงจัง’ หรือ ‘serious book’ คือไม่ใช่ว่าดี หรือไม่ดี แต่เรากำลังพูดถึงหนังสือ ที่ถ้าเป็นเด็กอาจจะไม่ค่อยเชิญชวนให้เปิดหยิบอ่านทันที พอพูดอย่างนี้ก็ไม่จริงอีก ดิฉันเห็นหน้าบรรณาธิการหลายท่านในที่นี้ เราจัดทำหนังสือหน้าตาดีๆ และก็มีเนื้อหาที่ดี แต่ก็ยังไม่ใช่หนังสือขายดีอีก นี่ก็เป็นสิ่งที่ทำให้เราต้องนึกถึงก่อน เพราะจะเป็นหัวใจในการทำงานครั้งนี้ ก็คือ ‘คำถาม’ ถ้าท่านได้สูชิบัตรที่แจกในงาน จะมีอยู่หน้าหนึ่งที่เต็มไปด้วยคำถาม จริงๆ เป็นคำถามที่เราได้ยินมาเนิ่นนาน แต่ว่าการได้รับคำตอบนี้เป็นเรื่องยาก

‘หนังสือดี’ ในที่นี้คือ ‘หนังสือจริงจัง’

เป็นหนังสือที่ค่อนข้างไปทางให้ความรู้จริงๆ

ดิฉันคิดว่าสิ่งแรกที่เราอยากเห็น คือ เด็กมีโอกาสเข้าถึงหนังสือได้ง่ายขึ้น ซึ่งคุณมกุฏใช้คำชัดเจนว่า ‘เท่าเทียมกัน’ คือว่าไม่ใช่ว่าหนังสือดี รูปเล่มสวยงาม ราคาสูง แล้วเด็กที่ไม่มีเงินมากอยู่ในกระเป๋า จะได้มาเปิดอ่าน เขามีโอกาสน้อยมาก เราไม่อยากให้เป็นอย่างนั้น เขาเป็นว่าถ้าใช้คำว่า ‘หนังสือดี’ ในที่นี้คือ ‘หนังสือจริงจัง’ เป็นหนังสือที่ค่อนข้างไปทางให้ความรู้จริงๆ บางเล่มก็ไม่ได้ให้ความรู้ แต่เป็นหนังสือเล่มใหญ่ เช่น หนังสือชีวประวัติ ก็ดูเหมือนว่าไม่ใช่ ‘หนังสือขายดี’ แล้วเราก็จำกัดความเป็น ‘หนังสือดี’ ของภ้ยที่ต้องยังวนอยู่ที่คำนี้ เพราะใช้เวลาคิดอยู่ทั้งคืนว่า วันนี้จะเริ่มต้นพูดเรื่องนี้อย่างไร

ส่วนโครงการจัดตั้งห้องสมุดหนังสือดีที่เป็น ‘โครงร่างวิจัย’ มีตั้งแต่คณะกรรมการที่ทำหน้าที่คัดเลือกหนังสือ ซึ่งหมายความว่า เราต้องมีหนังสืออยู่ในมือก่อน แล้วจึงนำไปให้สถานที่ซึ่งเรียกว่า ‘ห้องสมุดสาขา’ ตอนที่คุณมกุฏโทรมาเล่าให้ฟัง เหมือนมาหย่อนระเบิดไว้ ที่เหลือก็ต้องคิดต่อว่า เมื่อก็พูดแบบนี้ แล้วจะเป็นอย่างไรต่อไป พอเห็นว่าเรากำลังจะชวนร้านให้เช่าหนังสือกับมัสยิดมาทำ ‘ห้องสมุดในพริบตา’ ให้เกิดขึ้น ดิฉันนึกทันทีว่า ที่เขาเรียกว่า ‘คิดนอกกรอบ’ ต้องเป็นอย่างนี้ คุณมกุฏกำลังเสนอ สิ่งที่ใช้เวลาน้อย ไม่ต้องใช้ทุนทรัพย์ ไม่ต้องสร้างตึก เมื่อดิฉันได้ยินว่า ‘ไม่ต้องสร้างตึก’ ก็ดีใจมาก เพราะทุกครั้งเมื่อมีการเสนอโครงการ จะเริ่มต้นจากการสร้างสิ่งปลูกสร้างก่อน เพราะคิดว่าต้องมีอันนั้นก่อน เพื่อจะมีสิ่งที่มีอยู่ข้างใน

แล้วสิ่งที่เกิดขึ้นก็คงเคยเห็นบ่อยๆ ห้องสมุดสวยงาม ซึ่งอาจจะหนังสือในช่วงต้นที่เริ่มต้นเปิด แต่หลังจากนั้นก็จะได้ไม่มีความต่อเนื่องในการนำเสนอใหม่ๆ เพราะฉะนั้น ทันทิที่ดิฉันเห็นได้ยิน ก็นึกในใจว่า คิดได้อย่างไร เชิญชวนร้านให้เช่าหนังสือ ให้มีตู้หนังสือใหม่ขึ้นมา แล้วก็ให้เช่าเหมือนกัน แต่ในราคาที่ถูกลงกว่า และให้ระยะเวลายาวกว่า

ดิฉันไม่ทราบว่าคุณท่านในที่นี้ เคยเช่าหนังสือหรือเปล่า เมื่อตอนดิฉันยังเด็ก เช่าอ่านตลอด เพราะเหตุว่าโตมาในยุคที่ไม่มีการรณรงค์สำหรับเยาวชน ตอนนั้นสำนักพิมพ์ผีเสื้อยังไม่มี ดิฉันอ่านหนังสือทุกอย่างในบ้าน ในตู้หนังสือ คุณแม่ไม่ให้อ่านหนังสือนิยาย เลยไม่รู้จะอ่านอะไร ก็เหลือหนังสืองานศพที่บ้าน คุณพ่อไปมา ก็ได้อ่าน ท้ายสุดได้ร้านเช่าหนังสือเช่าหนังสือที่นั่นอ่านหมด นิยายทั้งหลายที่คุณแม่ห้ามก็ไปได้ที่ร้านเช่าหนังสือ อ่านอยู่ได้โตะ อ่านทุกอย่าง ก็เลยรู้สึกว่าเป็นที่ที่ควรไป แต่สมัยนี้อาจจะกลายเป็นร้านเช่าหนังสือการ์ตูนนะคะ

เมื่อพูดถึงร้านเช่าการ์ตูนก็หัวเราะเหมือนกันว่า จะเป็นลูกค้ำกลุ่มเดียวกันไหมกับที่เรากำลังพูดถึง ที่เรากำลังจะป้อนหนังสือ ใช้คำว่า ‘หนังสือดี’ กลุ่มนี้เขาต้องการหรือเปล่า แต่ดิฉันเห็นขั้นตอนการดำเนินงาน คือ เราจะเชิญชวนด้วย เช่น ผ่านอินเทอร์เน็ต ให้คนทราบว่าต่อไปถ้าไปร้านเช่าหนังสือ จะมีอย่างอื่นให้เช่าด้วย นอกจากเหนือจากการ์ตูนแล้ว ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าสนใจ

‘ห้องสมุดในพริบตา’ ให้เกิดขึ้น ดิฉันนึกทันทีว่า

ที่เขาเรียกว่า ‘คิดนอกกรอบ’ ต้องเป็นอย่างนี้

คุณมกุฏกำลังเสนอ สิ่งที่ใช้เวลาน้อย ไม่ต้องใช้ทุนทรัพย์

ไม่ต้องสร้างตึก เมื่อดิฉันได้ยินว่า ‘ไม่ต้องสร้างตึก’ ก็ดีใจมาก

สำหรับห้องสมุดในมัสยิด ดิฉันรู้สึกว่าคุณ ‘ชุมชน’ หรือ ‘ห้องสมุดชุมชน’ ในกรุงเทพฯ เราไม่รู้ว่าจะเริ่มต้นตรงไหน คือ คนกรุงเทพฯ ไม่มีมารวมตัวกัน ให้เกิด ‘ชุมชน’ ขึ้น อย่างซอยบ้านที่ดิฉันอยู่ ก็มีคนพยายามตั้งชมรมชาวซอย

สวัสดิ์ แต่ก็ไม่ค่อยมีสมาชิก เว้นแต่มีการชูดนเมื่อไร ก็จะออกมาร้องเรียนว่า มันสร้างความเดือดร้อน แต่โดยปกติแล้ว การดำเนินชีวิตจะไม่มีใครมาพบปะ แลกเปลี่ยนสมำเสมอ

เหตุนี้เอง ทำให้ดิฉันรู้สึกว่ามีตัวเลือกรู้สึกที่น่าสนใจ แม้ฟังแล้วจะนึกถึง ‘ศาสนา’ ก่อน แต่ก็เป็นที่ที่คนมาสมำเสมอ ด้วยความรู้สึกคล้ายๆ กัน จึงสามารถจะเชิญชวน หรือปลุกฝังเยาวชนได้เห็นภาพชัดเจน เพราะฉะนั้นทั้งร้านหนังสือเช่า และมีตัวเลือกรู้สึกที่น่าสนใจมาก ดิฉันพยายามคิดหาอะไรมาแข่งคุณมกุฏ ว่ามีอะไรอีก ที่ทำแล้วน่าจะเกิดขึ้นในปริบทา ก็ยอมแพ้ นึกไม่ออก และคิดว่า ๒ เรื่องนี้น่าสนใจ

ดิฉันรู้สึกว่าคุณลักษณะการเป็นกลุ่มก้อน คำว่า ‘ห้องสมุดชุมชน’ หรือ ‘Community Library’ ที่เมืองนอก เป็นเรื่องปกติธรรมดา เพราะคนเขาใกล้ชิดกัน เขามีศูนย์กลาง อาจจะเริ่มต้นจากศูนย์เยาวชนก่อน แล้วจากนั้นก็ห้องสมุด มีอาสาสมัครเป็นเด็กในพื้นที่เอง เข้ามาดูแล จัดกิจกรรม แล้วผู้ใหญ่ก็เข้ามามีส่วนร่วม อาจดูเหมือนว่า สังคมตะวันตกห่างเหินกัน แต่จริงๆ แล้ว เขาก็มีการรวมตัวทำกิจกรรมต่างๆ ที่น่ารัก เราจะเห็นได้ เช่น บั๊กคลับ (Book Club) เกิดขึ้น อ่านหนังสือเล่มเดียวกันมาคุยกัน ดิฉันเคยคิดจะทำหลายที แต่เอาเข้าจริงๆ โอกาสที่คนกรุงเทพฯ ๔-๕ คน นัดรวมตัวกัน เป็นเรื่องยาก เว้นแต่ไม่บอกก่อนล่วงหน้า บอกแบบฉุกเฉิน วันนี้มีเรื่องด่วน ก็จะมากันได้ แต่ถ้านัดล่วงหน้าไว้ อีกสักเดือนมาเจอกัน ลองนึกถึงเลี้ยงรุ่น มีปัญหาทุกที คนมาได้น้อยกว่าที่ตั้งใจ

ดิฉันจึงคิดว่า ทำอย่างไรให้หนังสือเป็นสิ่งเชิญชวนให้คนมาพบกัน อาจจะเป็นโจทย์ที่ยากมาก เพราะฉะนั้นตอนนี้สำนักพิมพ์สี่เสื่อและคุณมกุฏก็คิดเดินทางลัด คือ เอาสถานที่ที่คนมารวมตัวกันอยู่แล้ว เราก็เพิ่มกิจกรรมเข้าไปอีกอย่างหนึ่ง คือ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับหนังสือ

ถึงตรงนี้อาจมีคำถามว่า ต้องมีหนังสืออะไรบางอย่างที่เฉพาะเจาะจงไหม สำหรับดิฉัน ไม่จำเป็น อาจเป็นหนังสือเปิดกว้างในแง่ต่างๆ หรือแม้แต่หนังสือแปลก็ได้ด้วย เพื่อให้คนที่เข้ามา ไม่คาดหวังล่วงหน้าก่อน พบหนังสือ สมมุติ ๕๐๐ เล่ม ก็น่าจะเป็นเรื่องตื่นเต้นว่าจะมีหนังสืออะไรบ้างที่น่าสนใจ

เรียนตามตรง ตอนแรกคุณมกุฏให้ดิฉันมาฟัง แล้วให้กลับไปเล่าต่อ ทำไปทำมาก็เชิญชวนให้ดิฉันออกความเห็นบ้าง ในรอบแรก ขอพูดคุยความคิดเห็นส่วนตัวเท่านี้ก่อนละ

คุณมกุฏ : ครับ รอบต่อไปก็อาจจะต้องเตรียมว่าไปเจออะไรมาบ้างในต่างประเทศ

โครงการนี้ไม่ใช่โครงการของสำนักพิมพ์สี่เสื่อ สำนักพิมพ์สี่เสื่อพยายามจะไม่ทำโครงการอะไรที่ทำให้คนเขาเขม่นไปมากกว่านี้ เราพยายามทำเป็นโครงการวิจัย ผมจะเล่าให้ฟังสักนิดว่า ความคิดต่างๆ เดินทางมาตั้ง ๔๕ ปี เกือบทั้งหมดของอายุของผมว่า ทำไมเด็กชนบทถึงไม่มีโอกาสอ่านหนังสือเท่ากับเด็กในกรุงเทพฯ ในสูจิบัตร ลองเปิดดูหน้าต้นๆ นะครับ เราพยายามแสดงภาพให้เห็นชัดว่า เด็กที่มีสตางค์ มีหนังสืออ่าน ปัจจุบันนี้เป็นอย่างนั้น แต่ในอนาคต เด็กที่ไม่มีสตางค์ เด็กที่นุ่งกางเกงขาดและไม่มีเสื้อใส่ ก็ควรได้มีหนังสืออ่านเท่ากับเด็กในกรุงเทพฯ ซึ่งมีทุกสิ่งทุกอย่างพร้อม ไม่ใช่มีเสื้อ มีกางเกง เขายังมีหมวกด้วย แต่เด็กชนบทไม่มีอะไรเลย อันที่จริง คนเขียนรูปเขาอยากจะเขียนให้เด็กแก่ผ้าด้วยซ้ำ เพราะฉะนั้น เด็กแก่ผ้าก็ควรจะมีโอกาสได้อ่านหนังสือ

ผมจะย้อนกลับไปอีกสักนิดว่า เหตุใดเราจึงเริ่มทำงานวิจัย เพราะว่าวันดีคืนดี ผมเคยทำงานให้กับรัฐบาลที่ผ่านมามาตั้ง ๒ ปี เราปิดสำนักพิมพ์ไป ๒ ปี เพื่อทำโครงการ ‘สถาบันหนังสือแห่งชาติ’ แล้ววันดีคืนดีก็มีกฤษฎีกาออกมา แล้ววันดีคืนดีก็มีห้องสมุดในห้างสรรพสินค้า แล้วทุกสิ่งทุกอย่างก็จบลงแค่นั้น

แต่วันดีคืนดีก็อีกเหมือนกัน มี ‘นักกายภาพบำบัด’ ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับวงการหนังสือเลย มาเห็น โครงการของสถาบันหนังสือแห่งชาติเข้า แล้วนักกายภาพบำบัดคนนั้นบอกว่า โครงการนี้สามารถเอาไปทำงานวิจัยได้ประมาณ ๘๐๐ เรื่อง ผมบอกว่า ถ้าอย่างนั้นเอาไปสักเรื่องหนึ่งก่อน คือ ‘ระบบหนังสือหมุนเวียน’

แล้วเราก็เริ่มหมุนหนังสือกันสนุกสนาน ต่อไปเราบอกว่าให้ช่วยทำเรื่อง ‘ห้องสมุดหนังสือดี’ เกิด เพราะว่าเรื่องนี้จำเป็น คือ คนกรุงเทพฯขณะนี้ เริ่มไม่มีสตางค์ซื้อหนังสือแล้ว สำนักพิมพ์ก็เริ่มเจ๊ง เขา ใช้คำว่า ‘เจ๊ง’ กัน อันที่จริงผมไม่ชอบใช้ เราจะเอา ๒ อย่างนี้มารวมกันได้อย่างไร คือ เอาสำนักพิมพ์ซึ่งเริ่มจะหยุด และมีหนังสือกองอยู่จำนวนหนึ่งขายไม่ได้ เราก็เอาหนังสือขายไม่ได้เหล่านั้น ซึ่งเชื่อว่าเป็น ‘หนังสือดี’ มารวมกันกับ ‘ร้านให้เช่าหนังสือ’ ซึ่งมีคนเช่าหนังสืออยู่แล้ว แต่เป็นหนังสือนิยายล้วนๆ หนังสือการ์ตูนล้วนๆ จัดส่วนหนึ่งให้เขาฟรี แล้วให้เขาไปเก็บค่าเช่า คนที่จะไปเช่าหนังสือดีก็ได้เช่าในราคาถูก แทนที่จะไปซื้อหนังสือราคาแพง เมื่อก็คูณงามพรรณไม่ยอมให้ใช้คำว่า ‘หนังสือดี’ แต่เป็น ‘หนังสือหนัก’ วาอย่างนั้น หนังสือหนักสมอง นักวิจัยนั่งอยู่ใกล้ๆ ผมคนนี้บอกว่ายากทำ อันที่จริง ไม่ใช่เรื่องของเขาเลย หน้าทีของเขาคือ ทำอย่างไรให้คนไม่ปวดหลัง ปวดคอ แต่ว่าขณะนี้ เธอกำลังคิดเรื่องหนังสือให้แก่ประเทศไทย เพราะฉะนั้น ผมอยากให้ ดร.มณฑนา ช่วยอธิบายว่า หลงกลอย่างไร (หัวเราะ) ถึงได้มาทำงานอย่างนี้ เชิญครับ

ดร.มณฑนา : ดิฉันเป็นนักกายภาพบำบัดคนะคะ อย่างที่คุณมกุฎเล่า

สำหรับที่มาของโครงการและของห้องสมุดสาธารณะ มีความรู้สึกว่า ถ้าเกิดอยู่ดีๆ มีห้องสมุดเล็กๆ ๑๐๐ แห่ง เกิดขึ้นมาทั่วกรุงเทพฯน่าจะได้ เหมือนฝนตก แล้ววันต่อมามีเห็ดขึ้นมา ๕๐๐ แห่ง รู้สึกว่า ไม่ใช่เรื่องยากสำหรับคนกรุงเทพฯ เราต้องให้เกียรติ คนกรุงเทพฯ เขาเป็นคนรู้จักเลือก รู้จักรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ เมื่อ ได้ข้อมูลข่าวสาร เขาจะรู้ว่า ตอนนี้นักอ่านอยากอ่านหนังสือ ฉันมีหนังสือดี แล้วก็ออกมาเจอกัน แค่นั้นเอง

คนเหล่านี้ อันที่จริงอาจจะเป็นคนที่ไม่มีสตางค์ซื้อ สามารถมาเดินในงานมหกรรมหนังสือแห่งชาติได้ แต่คนเบียดกันไป จึงไม่มีเวลาจะเปิดดูหนังสือก็ได้ ทำให้เลือกหนังสือยาก ก็เลยคิดว่าน่าจะมีคณะที่จะเลือกให้ คิดว่า ถ้าเราทำได้ทำสิ่งเหล่านี้ขึ้น น่าจะเป็นสิ่งที่ดี

ส่วนแรงบันดาลใจหรือแรงบันดาลใจหรือแรงบันดาลใจ เนื่องจากปีที่แล้ว เราคิดเรื่องดีๆ ไปเรื่องหนึ่งคือ ทำอย่างไรให้เด็กชนบทได้อ่านหนังสือเยอะขึ้น เราไปทำงานในห้องสมุดในชนบท ซึ่งในเสวนาช่วงหลังคงจะเล่าให้ฟังว่าทำอย่างไร เราแค่รับแรง ลงสมองนิดหน่อย เป็นเจ้าภาพ แล้วก็มีคนมาสนับสนุนคือ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ให้สตางค์มาทำงานวิจัยที่แล้ว ตรงนี้เลยรู้สึกอีก โครงการหนึ่งก็น่าจะทำได้

นอกจากประเด็น คนจะได้อ่านหนังสือ ครั้งนี้เรายังหยิบประเด็น ‘หนังสืออยู่ตรงไหน’ เรา อยากรู้ว่า หนังสือดีอยู่ตรงไหน หนังสือจริงจัง serious อยู่ตรงไหน แล้วคนจะอ่านรีเปลา ได้ก็เกี่ยวกับคุณมกุฎบ่อยๆ ว่า อันที่จริงแล้ว ถ้าเกิดเราเอาไปวางแล้วไม่มีคนยืมเลยละ เป็นไปได้ไหม ก็อาจจะเป็นไปได้ อันนี้เป็นสิ่งที่นักวิจัยจะต้องยอมรับ ว่าจะเป็นอย่างไรมันก็ต้องเป็นอย่างนั้น

เราจะไปบังคับคนที่เดินเข้ามาในร้านหนังสือเพื่อจะเช่าหนังสือนิยาย ให้มาอ่านหนังสือประวัติศาสตร์ยุโรป ก็อาจจะไม่ได้ แต่ถ้าเขาได้เห็นหนังสือประวัติศาสตร์ยุโรปแล้วเขาเปิดดู ในนั้นมีประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส เขาอาจเฝฝินอยากเปิดดูสิ่งเหล่านั้น เขาก็มีสิทธิ์ยืมไปอ่านได้ในราคา ๒-๓ บาท ฉะนั้นก็เป็นการเปิดโอกาสให้คนอ่านได้สัมผัสอีกมิติหนึ่ง

ถ้าได้ทำโครงการนี้ ก็คิดว่าคงลองทำดูในปีต่อไป เพราะคิดว่าน่าจะได้รับการสนับสนุนจากงานวิจัยที่ผ่านมาไปแล้ว เราจะไปหาเครือข่ายคนที่ช่วยเหลือได้จากที่ไหน ตรงไหน ซึ่งจริงๆ ยังไม่แน่ใจอะไรทั้งนั้น ร้านเช่าหนังสือถ้าเราไปขายความคิดนี้ เขาจะเอาไหม เพราะได้คุยกับเพื่อนๆ ที่เป็นเจ้าของร้านเช่าหลายแห่งก็บอกว่า คนที่ดำเนินกิจการอยู่ได้ เขาจะรู้ว่าหนังสือแบบไหนที่เขาจะจัดมาแล้วทำได้จริงๆ

ถ้าเกิดเป็นอย่างนั้น ก็ยากเหมือนกัน แต่เขาจะเลือกหรือเปล่า ต้องลองดู นี่ก็เป็นคำถามหรือสิ่งที่นักวิจัยอยากรู้ อีกอย่างหนึ่ง นักวิจัยจะเป็นพวกที่ความคิดซุกซน สมมุติคุณไปอ่านบทความใน bflybook.com ถ้าคุณหลงใหลได้ปลื้มกับสำนักพิมพ์ผีเสื้อ ก็จะบอกว่า ความคิดนี้ดี ดี ดี แต่ถ้าตัวเองอ่านจะตั้งคำถามว่า จริงหรือ เป็นไปได้หรือ คนเขาอาจจะไม่เอาด้วยก็ได้ นะ เป็นการพิสูจน์ประเด็นหรือแนวคิดหลายอย่างๆ

ถามว่าจะใช้รีเปลา ก็เป็นเรื่องของการหิบบแนวคิดต่างๆ ขึ้นมาเป็นปัญหาของการวิจัย แล้วเราจะได้เข้าใจสังคมของเรามากขึ้นว่า จริงๆ แล้วปัญหาคนไม่อ่านหนังสือ อาจจะไม่ได้อยู่ที่ว่าเขาไม่เจอหนังสือ แต่หนังสือที่เลือกมาอาจจะ เป็นหนังสือที่เขาไม่อ่านเลยก็ได้

สำหรับห้องสมุดในมัสยิด รู้สึกว่า คำว่า ‘มัสยิด’ เป็นชุมชนที่ชัดเจนมาก ถ้าให้เลือกชุมชนทางศาสนา ก็จะมี โบสถ์ที่วันอาทิตย์คนน่าจะไปเยอะ แล้วก็ปฏิสังสรรค์กัน ที่วัดอาจจะน้อยกว่าหน่อย หรือบางวัดคนก็อาจจะไปเยอะ ไป เป็นประจำ ถ้ามัสยิดเราก็จะนึกถึงคนในชุมชนที่ค่อนข้างจะแน่นแฟ้น เมื่อถามถึงบุคคลที่จะช่วยเป็นกลไกให้มัสยิดจัดระบบเองได้ ก็คือคนที่ทำงานในมัสยิด ซึ่งเป็นคนที่มีจิตสาธารณะสูงมาก มัสยิดมีคนที่ผู้นำชัดเจน ถ้าเราจะทำอะไรที่ ประสานกันระหว่างมัสยิด เช่น เราลงทุนแค่ครั้งเดียวเอาหนังสือไปให้สัก ๕๐๐ เล่ม แล้วอีก ๕๐๐ เล่มอยู่ที่มัสยิดอีก แห่งหนึ่ง แล้วแลกกัน โอกาสจะมีเยอะกว่าชุมชนทางศาสนาอย่างอื่นรีเปลา เพราะว่าเท่าที่ดูเครือข่ายของชุมชนทางศาสนา อิสลามค่อนข้างแน่นแฟ้น จึงคิดว่าน่าจะทดลองในชุมชนมัสยิดก่อน

นอกจากนี้การเลือกหนังสือที่น่าสนใจ เราจะไม่เลือกหนังสือให้เขาทั้งหมด แต่ให้คนในชุมชนมัสยิดที่ช่วย ดำเนินการ มีส่วนร่วมด้วย ให้กรรมการมัสยิดทั้งหลายช่วยกันเลือกหนังสือที่น่าจะเข้าไปอยู่ในห้องสมุดชุมชนนั้นๆ ว่า ควรจะเป็นแบบไหน แล้วจริงๆ เรามีหนังสือพวกนี้พอรีเปลา จุดนี้ก็จะช่วยชี้ให้คนที่ทำหน้าที่จัดการเรื่องสติปัญญาได้เห็น เพราะฉะนั้นก็คงจะได้คำตอบหลายๆ ด้านสำหรับงานวิจัยครั้งนี้

มัสยิดมีคนที่ผู้นำชัดเจน

ถ้าเราจะทำอะไรที่ประสานกันระหว่างมัสยิด

เช่น เราลงทุนแค่ครั้งเดียวเอาหนังสือไปให้สัก ๕๐๐ เล่ม

แล้วอีก ๕๐๐ เล่มอยู่ที่มัสยิดอีกแห่งหนึ่ง แล้วแลกกัน

คุณมกุฎ : เห็นภาพนิดหนึ่ง แต่ยังไม่เข้าไปถึงไหน เห็นแค่มัสยิด ยังไม่ได้เข้าไปข้างใน

ผมจะกลับไปที่คุณงามพรรณ อันที่จริง อยากให้เปรียบเทียบด้วยซ้ำ ระหว่างกรุงเทพฯ กับเมืองอื่นๆ คือเวลาเราพูด ถึงห้องสมุด หลายคนบอกว่า กรุงเทพฯมีอยู่แล้ว มีหอสมุดแห่งชาติ มีห้องสมุดของกรุงเทพมหานคร มีห้องสมุด โรงเรียน มีห้องสมุดอะไรต่อมิอะไรอยู่แล้ว ยังจำเป็นอยู่อีกหรือเปล่า หรือว่าผมเพื่อเจอไปคนเดียว ว่ายังไม่พอ

เหตุผลเพราะเมื่อสัก ๑๐ ปีที่แล้ว ผมเคยคำนวณจากอัตราส่วนของคนในกรุงเทพมหานครกับปริมาณห้องสมุด เท่าที่มีอยู่ ปรากฏว่าเราขาด คือ ถ้าเปรียบเทียบกับเมืองใหญ่อื่นๆ เขาจะมีอัตราประมาณ ๓ กิโลเมตร ต่อห้องสมุดชุมชน ๑ แห่ง แต่สำนักงานสถิติแห่งชาติของเราล้มสำรวจตัวเลขเรื่องนี้ เราจึงไม่มีตัวเลขว่า เรามีอัตราส่วนห้องสมุดต่อจำนวน ประชากรเท่าใด คุณงามพรรณเคยผ่านโลก ไปต่างประเทศมาเยอะแยะ อยากให้ช่วยบอกว่า เห็นอะไรมาบ้างที่พอจะ เปรียบเทียบได้ พอจะคุยได้

คุณงามพรรณ : พอพูดถึงเมืองใหญ่จะนึกถึงผู้คนแออัด ตึกสูง มีความรู้สักบ่อยๆ ว่าคนที่มาอยู่กรุงเทพฯ เหมือนมาอยู่ เฉพาะกิจ เคยมีคนรู้จักพยายามจะทำวิจัย หากกลุ่มตัวอย่างคนที่อยู่ในกรุงเทพฯ มาเกินกว่า ๒ ช่วงอายุคน จำได้ว่าเขาหาอยู่ นานมาก ก็คือพ่อแม่ และปู่ย่าตายายต้องเป็นคนกรุงเทพฯจริงๆ ฉะนั้นไม่ใช่ ปู่ฉันทันมาจากจันทบุรี คุณย่ามาจากลพบุรี ได้ ไปใกล้ๆ คนรอบตัวที่รู้จักก็มีน้อยมากเลยที่เป็นคนกรุงเทพฯจริงๆ ส่วนใหญ่เป็นคนจังหวัดอื่นที่ย้ายมา ปัจจุบันฉันทันก็ไม่ มี บ้านอยู่จันทบุรี

คุณมกุฏ : ตกลงก็ไม่ใช้คนกรุงเทพฯ

คุณงามพรรณ : ท้ายที่สุดแล้วก็กลายเป็นคนกรุงเทพฯ

ปัญหาคือ คนส่วนใหญ่ที่เข้ามากรุงเทพฯ เข้ามาทำงาน เข้ามาเรียนหนังสือ เรียนเสร็จแล้วก็ทำงานต่อ แล้วก็อยู่ต่อไป พอพูดถึงกรุงเทพฯ รู้สึกว่า ไม่มีลักษณะของชุมชน ลักษณะของเมืองที่มีคนอยู่ พอพูดถึงคนกรุงเทพฯ ทำให้นึกถึงลักษณะคนที่มาอยู่เฉพาะแล้วก็จากไป อยู่โดยที่ไม่ผูกพัน หรืออยู่เพื่อให้ได้อะไรบางอย่างแล้วก็จากไป ไม่มีความผูกพันกับพื้นที่ตรงนั้นมากพอที่จะคิดต่อไปว่า เอาล่ะเราจะตั้ง ครอบครัวที่นี่ เราจะมีลูกที่นี่ ลูกเราจะเข้าโรงเรียนที่นี่ จะโตที่นี่ต่อไป ก็ทำให้ขาดองค์ประกอบเล็กๆ ที่จะทำให้ชีวิตสมบูรณ์

ดิฉันกำลังจะไล่มาถึงที่คุณมกุฏบอกว่า สัมผัสดีเรื่องนี้ไป ดิฉันไม่ค่อยแปลกใจเท่าใด เพราะพอพูดถึงคนกรุงเทพฯ ดิฉันเองก็มักจะนึกถึงพื้นผิวการจราจร จำนวนคนที่ขึ้นรถไฟฟ้าได้ เราจะคิดอะไรทำนองนั้นมากกว่าจะมาคิดถึงสิ่งที่บำรุงสมองหรือจิตใจ ดิฉันมักจะพูดบ่อยๆ ถึง ‘สุนทรียะ’ ถ้าไล่ไปอีกถึงจำนวนโรงละครในกรุงเทพฯ ต่อคน มีจำนวนเท่าใด ก็จะมีลักษณะคล้ายๆ กันว่า สิ่งที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม สิ่งที่เกี่ยวข้องกับปัญญาจะมาทีหลัง คนก็ยังเป็นห่วงเรื่องปากท้องก่อน เช็คช่วยชาติได้มารีซัง ได้มาแล้ว แต่เอาไปทำอะไร เขาเก็บได้ตั้ง ๖ เดือน แต่ดิฉันคิดว่าคงไม่มีใครเก็บไว้ถึง ๖ เดือนคือทุกคนจะนึกถึงเรื่องของเศรษฐกิจก่อน

สำหรับเมืองใหญ่อื่นๆ ที่ดิฉันเคยไป จำได้ว่าสมัยเด็กๆ ต้องไปอยู่โรงพยาบาลที่ลอนดอน ห้องผู้ป่วยที่อยู่รวมกัน แม้จะมีแต่เด็ก ก็มีมุมอ่านหนังสือ ดิฉันได้รู้จักหนังสือที่สำนักพิมพ์ดีเสื่อพิมพ์ทั้งหลาย ได้อ่านตั้งแต่สมัยเด็ก แล้วก็มีความสนใจเป็นพิเศษ ผู้ป่วยออกไปว่ายน้ำ เขามาดูแลเราด้วยใจอาสา ดิฉันรู้สึกว่าเป็นคนอยู่ในชุมชนบริเวณโดยรอบโรงพยาบาล รู้สึกว่าคนกรุงเทพฯ ไม่มีตรงนั้น

ทุกคนรีบร้อนออกไปทำงานแต่เช้า คนที่ได้ตื่นสายมีน้อยมาก ขอให้คิดว่าเป็นคนโชคดี เพราะคนส่วนใหญ่ต้องตื่นแต่เช้า กลับมาบ้านก็ค่ำ ก็หมดแรงแล้ว ยิ่งถ้าดูเด็กกรุงเทพฯ ดิฉันไม่มีลูก แต่พอเห็นเด็กกรุงเทพฯ คนอื่น ก็รู้สึกว่าจังหวะชีวิตที่เขาต้องเดินไป เหมือนลูกธนูที่พุ่งไปมีวัตถุประสงค์เดียว คือเข้ามหาวิทยาลัย เพราะฉะนั้นก็นึกในใจว่าน่าจะไปเผาให้หมด เขาจะได้เลิกห่วงเรื่องนี้ไป ชีวิตจะได้มีอย่างอื่น เด็กหวังเรียนพิเศษ ห่วงอะไร พ่อแม่กลัวอย่างเดียวว่า จะเข้ามหาวิทยาลัยไม่ได้

ขณะเดียวกันเราก็เห็นว่าคนเรียนจบรับปริญญาปีหนึ่ง จำนวนตั้งเท่าใด พอออกมาทำงานไม่ได้ ไม่มีใครตั้งคำถามว่า ทำไมที่สุดแล้วเขาถึงหางานทำไม่ได้ ก็เพราะทำอะไรไม่เป็น คนที่ต้องสัมภาษณ์คนเข้าทำงานจะรู้เลยว่า การคัดเลือกคนมาทำงานเดี๋ยวนี้ยาก เพราะถ้าเขามานั่ง คำถามแรกที่เขาจะถามคือ เงินเดือนเท่าใด เขาไม่ได้ให้เราถามว่า เขาทำอะไรเป็นบ้าง

ที่พูดไล่กันไปเป็นกระบวนการใหญ่ เพื่อจะบอกว่าอะไรบางอย่างบังคับตั้งแต่ต้น ทำให้เราไม่ได้ใส่ใจคุณภาพชีวิต ซึ่งสิ่งที่เราจะทำตรงนี้ ทุกท่านที่คิดเรื่องนี้ นายก้อยคือเราเริ่มหยุด พอหยุดแล้วเราคิดว่า อะไรก็ผ่านไป ดิฉันภูมิใจมากที่นักกายภาพบำบัดคนนี้สนใจในเรื่องนี้ ถ้าถามดูแล้ว เหมือนกับว่ากรุงเทพฯ มีหัวใจที่เต้นอยู่ แต่ไม่รู้ว่ามีเป้าหมายยังไง แล้วมีใครที่คนจะหยุดคิด หรือใช้เวลาอ่านหนังสือ

ดิฉันไปที่ไหนก็จะเห็นว่า ต่อไปสังคมจะแบ่งเป็นสองฝ่าย ไม่ใช่เสื้อเหลือง-เสื้อแดง แต่ดิฉันคิดว่าจะแบ่งเป็น ‘อ่านหนังสือ’ กับ ‘ไม่อ่านหนังสือ’ และโดยอัตโนมัติคนที่อ่านหนังสือจะพูดคุยกับคนที่อ่านหนังสือ หัวข้อที่พูดคุยก็เป็นหนังสือเล่มนี้ออกใหม่ อ่านรีซัง แลกเปลี่ยนหนังสือกัน

ทีนี้เราจะทำอะไร ก็เหมือนมีสิ่งที่ด้านเราอยู่ กำลังจะต่อสู้ก็เลยเขอะขึ้นกว่าธรรมดา เพราะว่าเรากำลังจะทำในสิ่งที่ --- อย่างเช่นว่าเรากำลังจะเอาหนังสือไปไว้ที่ร้านหนังสือเช่า ก็ไม่รู้ว่าเขาต้องการรีเปล่า แต่ถ้าเราบอกว่ามีหนังสือที่

เกี่ยวข้องกับกรเรียน อ่านแล้วจะฉลาด ลูกจะสอบได้ พ่อแม่เด็กถึงจะมาเช่า ขณะที่ม่เด็กกลุ่มหนึ่งซึ่งไม่มีแม่แต่เสื้อผ้ากางเกงใส่ เขาจะให้เห็นหนังสือ ซึ่งอาจมีส่วนช่วยให้เขาเรียนดีขึ้น ช่วยให้เขาเป็นอย่งนั้นรีเปล่า เราต้องการอย่งนั้นรีเปล่า หรือเราต้องการแค่เป็นตัวเลือก เป็นหนังสือซึ่งเปิดกว้างให้เขารู้จักโลกมากขึ้น มีหลายส่วนที่ต้องพูด ซึ่งบางที่เราอาจต้องพูดว่า อย่าเพิ่งกังวลมากนัก เราจะเริ่มจากการวิจัย

ที่ดิฉันชอบมากที่สุดคือ เรายังไม่รู้ด้วยซ้ำว่าเขาต้องการหนังสืออะไร เขาอาจบอกว่าเกาะร้านเขาก็ได้ ึ่งๆ ที่เราคิดว่าเขาจะดีใจ มีหนังสือเพิ่มขึ้นเพื่อเรียกลูกค้า เปล่า มีหนังสือมากขึ้นก็อาจจะไม่เป็นอย่งนั้นก็ได้ ท้ายที่สุดม้สยิดอาจจะรู้สึกว่หนังสือที่ให้มาไม่มีคนมาข้ม แล้วย้งต้องเป็นภาระคอยดูแลรีเปล่า เพียงแต่ว่าความคิดแรกคือ ต้องไม่ลืมว่า เราต้องการให้เท่าเทียมกัน อย่าให้เกิดความคิดว่ามีคนอยากอ่านแต่ไม่มีหนังสือให้อ่าน เรากังวลตรงนั้นมากกว่า เราอยากให้คนที่อยากอ่าน แล้วมีหนังสือให้อ่าน มากกว่าจะไปกังวลว่า เอาหนังสืออะไรไปเรียกคนที่เขาอาจไม่ได้อยากอ่านเลย ต้องอ่าน

คุณมกุฎ : ที่คุณงามพรรณบอกว่ากรุงเทพฯ วุ่นวายมาก วุ่นวายจนกระทั่ง ส้มคิดถึงเรื่องอื่น แต่ขณะนี้ม่มีคนกรุงเทพฯ คนว่าง กลุ่มคณะทำงานของเราว่างพอจะคิดอะไรไปได้อีกประมาณ ๘๐๐ เรื่องที่เกี่ยวกับหนังสือ และเพียง ๒ เรื่องที่เราคิดขณะนี้

ผมจะยกตัวอย่างตัวเลขอย่งหนึ่งให้ฟังนะครับว่า เรามีตัวเลขจากกระทรวงศึกษาธิการว่าเด็กไทยควรจะได้อ่านหนังสืออย่งน้อยที่สุดปีละ ๔ เล่ม แต่พอเราไปดูงบประมาณของกระทรวงศึกษาธิการที่ให้แก่โรงเรียนต่างๆ ประมาณ ๕,๐๐๐ บาท เรากำนวณว่าจะต้องใช้เวลาเท่าใดด้วยงบประมาณเท่านี้ สำหรับให้เด็กไทยได้อ่านหนังสือ ๔ เล่ม ในระยะเวลา ๑ ปี กำนวณไปกำนวณมาเสร็จแล้ว ปรากฏว่าเราต้องใช้เวลากอีก ๑๐๐ ปี ถ้างบประมาณเท่าเดิม และจัดระบบอย่งเดิม เหมือนเดิมทุกประการ แต่นั่นมีข้อแม้่อีกว่าปริมาณเด็กจะต้องไม่เติบโตมากกว่านี้ และหนังสือที่ให้อ่านไปโรงเรียนเมื่อ ๘๐ ปีที่แล้วต้องย้งอยู่

เห็นไหมครับว่า นี่คือปัญหาใหญ่สำหรับเด็กในชนบท ผมไม่ค่อยห่วงเด็กในกรุงเทพฯ เพราะอย่งน้อยที่สุดเราเห็นแล้วว่าเขามีงานหนังสือที่ให้อ่านหนังสือได้ตามสบาย ดูเหมือนว่าใครมีเช็คช่วยชาติของรัฐบาล ๒,๐๐๐ บาท บางสำนักพิมพ์ก็เอาไปซื้อหนังสือได้ ๔,๐๐๐ บาท เด็กในกรุงเทพฯ มีอภิสิทธิ์ทุกอย่ง จะไปซื้อหนังสือที่ไหนก็ได้ ไม่มีสตางค์หรือ เดินเข้าไปในร้านคิโนะคุนิยะยึน ๕ ชั่วโมงก็ได้ ร้านซีเอ็ด ร้านนายอินทร์ก็ได้ ร้านอะไรก็ได้ เขามีโอกาสอ่านหนังสืออะไรก็ได้ตลอดเวลา

แต่เด็กชนบทจะไปไหน เราไม่มีโอกาสรู้เลยว่าเด็กชนบทจะมีโอกาสอ่านหนังสือเหมือนเด็กในกรุงเทพฯ ได้อีกภายในเวลาที่ร้อยปีข้างหน้า บังเอิญคนในสำนักพิมพ์ผีเสื้อ ว่าง ว่าง ว่าง ว่าง เลยมาคิดว่าแล้วเราจะทำอย่งนี้ได้ไหมในช่วงเวลาชั่วชีวิตของเรา เอาละ เราไม่อาจจะเดินทางไปทุกจังหวัด เพราะฉะนั้นเราจะทำต้นแบบให้รัฐบาลเห็นเสียก่อนว่า

วิธีง่ายๆ ไม่ต้องใช้งบประมาณ ไม่ต้องสร้างตึก ไม่ต้องเช่าห้างสรรพสินค้าเดือนละเป็นล้าน ล้าน ล้าน ไม่ต้องทำอะไรทั้งสินที่แพงๆ ทำง่ายๆ อย่างคนง่ๆ ผมคิดอย่งคนง่ๆ ผมไม่มีสตางค์ ผมก็คิดอย่งคนไม่มีสตางค์ เคยได้เท่าใดก็เท่านั้น แต่มาจัดระบบ มาหาวิธีเสียใหม่ แล้วทำให้คนฉลาดขึ้น ให้คนได้มีโอกาอ่านหนังสือมากขึ้น เอาหนังสือเดินไปหาคนซึ่งไม่มีโอกาสอ่านหนังสือ เขาไม่มีแม่แต่รองเท้าแตะที่จะเดินเข้าไปในห้างสรรพสินค้า เพื่อที่จะยืมหนังสือกลับบ้าน แล้วพอจะยืมหนังสือกลับบ้านก็ต้องเสียค่าสมาชิกอีก หรือจะต้องเสียค่ารถจากห้างสรรพสินค้าบ้านเขาไปที่เมืองมินนั้น ประมาณ ๑๐๐ บาท ดังนั้นการที่เด็กคนหนึ่งที่อยู่เมืองมินจะมายืมหนังสือ ๑ เล่มในห้างสรรพสินค้า ที่เป็นห้องสมุดใหญ่ เขาจะต้องเสียเงินประมาณ ๑๕๐ บาท แล้วจะต้องหาซื้อรองเท้าแตะใหม่ หาซื้อเสื้อใหม่ และต้องใช้เวลา ๑ วันเป็นอย่งนั้น และภายในเวลา ๓ วันจะต้องส่งคืน

ความแตกต่างอยู่ตรงนี่เอง ตรงที่ว่าเราไม่รู้จักคิดสำหรับคนจน แต่เราคิดได้เร็วมากสำหรับคนรวย นี่คือวิถีคิดของคน โง่ๆ เพื่อที่จะทำให้รัฐบาลเห็นว่า เราทำได้ ในกรุงเทพฯ ภายในเวลา ๓ เดือน ๖ เดือน เราจะทำให้ห้องสมุด ๑๐๐ แห่งผุดขึ้นมา แล้วใช้ได้ทันที เชื่อหรือไม่ก็ตาม เราจะพยายามทำ

ผมเข้าใจว่าวันนี้มีตัวแทนของกรุงเทพมหานครมาร่วมงานด้วย ผมขอบคุณที่ส่งผู้ซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้โดยตรง คิดว่าเราจะร่วมมือกันได้ดีกับกรุงเทพมหานคร กรุงเทพมหานครรู้อยู่แล้วว่าจะไร้อยู่ตรงไหน กรุงเทพมหานครมีแผนงานอยู่แล้วว่าจะให้คนได้อ่านหนังสือ ได้เรียนรู้ ได้ทำอะไรต่อมิอะไร คงจะมาร่วมมือกับงานวิจัยได้ เราก็ไม่ต้องห่วง ไม่ต้องปวดหัวมากนักที่จะไปหาสตางค์จากที่อื่นๆ

กรุงเทพมหานครอาจจะให้เงินเราสัก ๒๐๐-๓๐๐ ล้านบาท เพื่อที่เราจะทำโครงการนี้ ซึ่งผมก็ยินดี เรามีตัวแทนจากกระทรวงกลาโหมมาในวันนี้ คนทั้งหลายอาจจะงุนงงว่ากระทรวงกลาโหมเกี่ยวอะไรกับการทำห้องสมุด อันที่จริงเรื่องเหล่านี้จะต้องเกี่ยวข้องกับทั้งกระทรวงการศึกษา กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงกลาโหม กระทรวงมหาดไทย กระทรวงวัฒนธรรม ทุกๆ กระทรวงในประเทศไทยจะต้องมาเกี่ยวข้องด้วย

เพื่ออะไร เช่น สมมุติว่ายกตัวอย่างง่ายๆ ในการเปลี่ยนหนังสือระหว่างมัสยิด ๒ แห่งในเวลา ๖ เดือน ไม่ใช่เอาหนังสือกองหนึ่ง ไปโยนใส่อีกกองหนึ่ง แล้วก็กลับบ้าน แต่จะต้องมีกิจกรรมอย่างอื่นเกิดขึ้น กิจกรรมสุขภาพอนามัยหรือกิจกรรมสันตนาการ กิจกรรมการศึกษาอื่นหรือ กิจกรรมที่แก้ไขไม่ได้หรือ กิจกรรมของกระทรวงมหาดไทยหรือ สมาร์ทการ์ดใช้ไม่ได้ กระทรวงมหาดไทยบอกได้ไหมว่าจะต้องทำอะไร มีอะไรตั้งเยอะแยะที่เราจะทำได้ในวันของการแลกเปลี่ยนหนังสือในโครงการนี้ คิดสักหน่อย อย่าคิดเพียงแต่จะทำหนังสือให้คนรวยในกรุงเทพฯ ได้อ่านได้อย่างไร อย่างนั้นในเมืองอื่นๆ ประเทศอื่นๆ เขาไม่คิดกัน แต่ประเทศไทยชอบคิด

กลับมาเรื่องวิจัย เมื่อกี้คุณงามพรรณบอกว่ากังวล อาจารย์มัณฑนาภักดิ์บอกว่ากังวล ว่าแท้จริงแล้วเราจะมีคนร่วมโครงการกับเราไหม เมื่อวานนี้เพียงแต่พูดกับคนกลุ่มหนึ่งว่า เราจะทำห้องสมุด ที่เรียกว่า ‘ห้องสมุดสาธารณะ’ หรือ ‘ห้องสมุดให้เช่า’ มีคนคิดได้ทันทีว่า นี่คือ วิธีที่ดี

อันที่จริง แต่เดิมเราเคยคิดว่าถ้ารัฐบาลจะร่างพระราชบัญญัติเป็นกฎหมายขึ้นมาฉบับหนึ่ง เป็นกฎหมายที่ทำให้ทุกคนที่เกี่ยวข้องต้องคำนึงถึงเรื่องการอ่านหนังสือ เช่น ถ้ามีใครสร้างหมู่บ้านจัดสรรแห่งหนึ่งจำนวน ๓๐ ครัวเรือนขึ้นไป จะต้องมีเนื้อที่สำหรับห้องสมุด ๑ แห่ง เป็นกฎหมาย ฉะนั้นเมื่อคุณสร้างหมู่บ้านก็ต้องมีห้องสมุด เมื่อคุณมีโรงงานตั้งแต่ ๒๐๐ คนขึ้นไปก็ต้องมีห้องสมุด เมื่อคุณมีห้างสรรพสินค้า ๑ แห่งที่สร้างขึ้นใหม่ คุณจะต้องมีเนื้อที่สำหรับห้องสมุด ต้องมีหนังสือบริการลูกค้าที่เข้าไป เพราะฉะนั้นต่อไปนี้ห้างสรรพสินค้าที่ไหนก็ตาม ไม่จำเป็นต้องมีห้องสมุดไปเช่า แต่ห้างสรรพสินค้านั้นเองจะต้องจัดห้องสมุดให้ลูกค้า

เห็นไหม มีวิธีง่ายๆ นิดเดียวแต่ทำไมไม่คิด ทำไมเราต้องเอาเงินรัฐบาล เงินภาษี ไปเช่าห้างสรรพสินค้าเพื่อสร้างห้องสมุด เราคิดกลับกัน เพราะว่าคนบางคนคิดเพื่อที่จะได้ไม่ต้องเอาสตางค์ แต่คนบางคนคิดเพื่อที่จะเอาสตางค์ คิดไม่เหมือนกัน ดังนั้นพี่นายภานั่งอยู่ที่นี่ ผมจะฝากไปบอกนายภานะ ผมไม่มีโอกาสได้เจอนายภ แต่พี่นายภานะเจอนายภบ่อย ฝากไปว่าลองคิดเรื่องกฎหมายง่ายๆ แทนที่ขณะนี้กฎหมายอยู่ฉบับเดียวก็คือ ใครมีหนังสือต้องส่งให้หอสมุดแห่งชาติ ใครไม่ส่งปรับ ๑๒ บาท แล้วเมื่อใดคนยากจน จะได้มีโอกาสไปอ่านหนังสือดีๆ ที่หอสมุดแห่งชาติ สมมุติว่าผมพิมพ์หนังสือเล่มหนึ่งราคา ๑๐๐ บาท ผมไม่ส่งหนังสือให้หอสมุดแห่งชาติ จะปรับก็ปรับสิ แค่ ๑๒ บาท จบ เห็นไหมครับว่า มีกลไกอะไรที่ซับซ้อนมากในวงการหนังสือ

ดังนั้น เราต้องมาช่วยกันแก้ ช่วยกันคิด แล้ววิธีที่คิดได้ก็คือ การวิจัย ตอนนี้เรากำลังทำงานวิจัยที่ง่ายที่สุด ผมถือว่าง่ายมาก มีเรื่องที่ยากกว่านี้ก็คือ ทำอย่างไรให้คนในประเทศนี้ได้อ่านหนังสือเท่าเทียมกัน เด็กที่เราเห็นอยู่ข้างนอก เป็นเด็กพิเศษ แต่เด็กที่เราเห็นอยู่ไกลออกไป แม่ฮ่องสอน กาญจนบุรี บุรีรัมย์ กาลสินธุ์ เด็กเหล่านี้ไม่มีโอกาส ได้แต่ดูข่าว แล้วเราจะทำอย่างไรให้การเมืองดีขึ้นกว่านี้ ก็ในเมื่อคนของเราที่กำลังเติบโตใน ๑๐ ปี ๒๐ ปี จะเติบโตขึ้นมาด้วยการไม่รู้

การเมือง การศึกษาและการอ่านเกี่ยวข้องกับการเมืองอย่างไร ฉะนั้นถ้าเราอยากให้ความขัดแย้งเรื่องการเมือง ๒ สี่ หมด ไป เราต้องให้คนทุกคนได้เรียนรู้เท่าๆ กันทุกอย่าง พุดไกลเกินไป มาถึงเรื่องการทำวิจัย จะทำอะไรอย่างไรบ้าง ว่ากันไป ขอบเขตที่สมาคมห้องสมุดฯ มาด้วย

ผมอยากพุดถึงสมาคมห้องสมุดฯ เหมือนกันว่า ๒ ครั้งมาแล้วในชีวิตของผม คือ เวลาสำนักพิมพ์ขอลิขสิทธิ์พิมพ์ หนังสือต่างประเทศ มีอายุระยะเวลาหนึ่ง และเมื่อหมดลิขสิทธิ์แล้ว แต่หนังสือยังเหลืออยู่ ผมเคยพยายามขอที่อยู่ของ ห้องสมุดต่างๆ จากสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ๒ ครั้ง แต่ผมไม่เคยได้ หนังสือก็กองอยู่ที่ผมมหาศาล แล้วผมต้อง ทำลายหนังสือฉบับหนึ่งๆ เล่มไป โดยไม่รู้ว่าจะส่งไปที่ไหน ทำอย่างไรที่จะประสานงานกัน ร่วมงานกัน ให้ห้องสมุดได้ หนังสือฟรีๆ จากสำนักพิมพ์โดยที่ไม่ต้องเสียอะไรเลย เพราะฉะนั้นทำอย่างไรที่จะให้ห้องสมุดพัฒนา โดยไม่ต้องเสีย อะไรเลยได้ไหม เรามาตื่นกันได้ไหม ขอ โยนไปเรื่องการทำวิจัยว่าเราจะทำกันอย่างไร

ดร.มัณฑนา : จะยอมเป็นเจ้าภาพสักครั้งหนึ่ง ถ้ายังไม่มีใครเป็นเจ้าภาพ ไม่มีอะไรที่ลงไปเป็นนโยบาย สมมุติว่ามีระบบ หนังสือหมุนเวียนในโรงเรียนประถม ลงไปเป็นนโยบาย ครูทุกคน โรงเรียนทุกโรงเรียนทำ แต่ปรากฏว่านโยบายที่ส่ง ออกมาจากกระทรวงศึกษาธิการทุกครั้ง กลายเป็นอะไรไป เพราะวาระบดลักษณะนั้นเป็นระบบที่คนในกระทรวงนั่งคิด กันเอง แล้วครูที่ต้องเอาไปทำเขาไม่เข้าใจ บางครั้งไม่เห็นด้วย บางครั้งอยากออกความคิดเห็นแต่ไม่รู้จะบอกใคร บางครั้งมี ปัญหาหนึ่งติดอยู่นิดเดียวนี้แหละ แต่ก็แก้ไม่ได้ เพราะฉะนั้นสิ่งที่เกิดขึ้น ไม่ช่วยแก้ปัญหาอะไร เพราะไม่มีนโยบายที่ ออกมาจากฐานความรู้

ฉะนั้นสิ่งที่เราจะทำคือ การสร้างฐานความรู้ว่า โครงการลักษณะแบบนี้ ถ้าจะทำให้สำเร็จ ต้องทำยังไง อะไรที่ทำให้ ไม่สำเร็จ แล้วอะไรที่ต้องระวัง อย่างในมัสยิด บางแห่งคนอาจจะไม่อ่านหนังสือ หนังสือวางทิ้งไว้เฉยๆ หรืออะไร ทำนองนี้ เราทำโครงการในมัสยิด ๕๐ แห่ง ก็ไม่ใช่ว่าทุกแห่งคนจะอ่านหนังสือกันมากมาย เป็นไปไม่ได้ ก็ต้องมีแห่งที่ผล ออกมาไม่ดี ดิมากๆ หรือปานกลางพอไปได้ มีปัจจัยอะไรบ้างที่ช่วย ปัจจัยอะไรที่ขัดขวาง แล้วเราจะหาปัจจัยนั้นและแก้ไข ได้ไหม ทำให้สิ่งที่ติดขัดอยู่เล็กน้อย หรือไม่ได้เลย ให้ดีขึ้นได้ไหม เราก็จะได้คำตอบในสิ่งเหล่านี้ แทนที่คุณมกุฎบอกว่า ออกกฎหมายมาแล้วก็ส่งไปเลย เราอาจจะมึสตาจัสสัก ๒๐๐ ล้านก็พอ ชื่อหนังสือดี แจกมัสยิด แจกโบสถ์ แจกวัด ไม่ยาก เลย แค่นี้เงิน แต่ในที่สุดจะเกิดอะไรขึ้น เราไม่รู้ว่าจะได้ผลสักกี่แห่ง เพราะฉะนั้นอยากจะให้เริ่มต้นจากฐานความรู้อันนี้ ก่อน แล้วจะทำให้เราระแวงระวัง

อีกสิ่งหนึ่งที่เห็นและได้ประสบการณ์จากการทำวิจัยของปีที่แล้วในโรงเรียนประถม คือ การได้ใจของผู้เข้าร่วม โครงการ ถ้าเราบอกว่าทุกคน ‘ต้องทำ’ บางคนอาจยังไม่พร้อม อยากขอดูก่อนว่าน่าทำรีเปล่า จะได้ผลไหม เพราะทุกคน เวลาทำอะไรใหม่ๆ เข้ามาจะมีข้อสงสัย เพราะไม่ใช่แนวคิดที่เราคิดเอง เพราะฉะนั้นต้องขอให้อาสาสมัครก่อน มัสยิดใน กรุงเทพฯมี ๑๕๕ แห่ง เท่าที่ทราบ ขอลองดูก่อน ๕๐ แห่ง มัสยิดไหนอยากร่วมด้วย เห็นว่าชุมชนของเราจะได้อะไรใหม่ มากขึ้น ก็หมายความว่าจะมีผู้รับผิดชอบหลักที่ยินดีจะช่วย แล้วเรามาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน พอถึงเวลาสิ่งที่นักวิจัย หรือ ที่ปรึกษาคิดมาทั้งหมด ทั้งหนังสือ หรือวิธีคัดเลือกหนังสือก็อาจใช้ไม่ได้ ต้องคุยกันระหว่าง ผู้วิจัย ที่ปรึกษา หรือผู้ร่วมวิจัย ก็คือ กรรมการทั้งหลายในมัสยิด แล้วเราจะช่วยกันทำให้เกิดระบบเหล่านี้ขึ้น นี่เป็น ‘งานวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม’ ที่เรียกว่า ‘Action Research’ หรือ ‘Participatory Action Research’ ถ้าทำให้เกิดตรงนี้ แล้วเราก็คงจะได้คำตอบ แม้ไม่ทั้งหมด อย่างน้อยในกลุ่มมัสยิดที่ร่วมกัน ก็น่าจะมีกลุ่มที่สามารถพัฒนาให้ดีขึ้นได้ เกิดดอกออกผล เพราะเชื่อว่า ชุมชนในมัสยิดมีเครือข่ายที่เข้มแข็ง ที่จะไปบอกต่อเพื่อนข้างนอกว่า โครงการนี้ดีไม่น่าสงสัยอะไรเลย ลองเข้ามาเถอะ เรา ใช้คนแค่นี้ ทุนแค่นี้ คนต้องมีลักษณะยังไง สถานที่ต้องมีลักษณะยังไง แล้วก็ไปปรับใช้ต่อไปเรื่อยๆ ทั้งมัสยิดใน กรุงเทพฯ หนองจอก มีนบุรี ไปถึงอยุธยา ไปถึงไหน ถึงไหน ได้ทั้งนั้น หวังว่าจะเป็นอย่างนั้นสำหรับห้องสมุดชุมชนใน มัสยิด

ส่วนห้องสมุดในร้านหนังสือเช่า อาจจะมองโลกในแง่ร้ายนิดหนึ่งว่า คนที่มาเช่าหนังสือในร้าน อาจจะไม่อยากอ่านหนังสือที่จริงจัง ที่ดี แต่ใครจะรู้ สมมุติเราเดินเข้าไปในห้องสมุดแห่งหนึ่ง มีหนังสือให้เลือกเยอะแยะ อย่างน้อยก็ต้องเปิดอ่านดูบ้าง เชื่อว่าทุกคนมีความพร้อมที่จะเรียนรู้อยู่แล้ว ถ้ามีโอกาสเข้าถึงได้ง่าย เชื่อว่าคนที่มีความคิดจะเปิดร้านเช่าหนังสือ อย่างน้อยต้องเป็นคนที่ชอบอ่านหนังสือ รักการอ่าน อยากให้คนอื่นได้อ่านหนังสือด้วย ฉะนั้นถ้ามีเจ้าของร้านหรือใครที่ทำให้เกิดแนวคิดนี้ขึ้น แล้วชวนคนอื่นๆ มาทำด้วย น่าจะทำให้เกิดอีกหนึ่งวิธีที่จะเพิ่มการอ่านหนังสือดี หนังสือจริงจัง หนังสือที่มีสาระ และนิสัยรักการอ่านหนังสือประเภทต่างๆ เพิ่มขึ้นด้วย อาจทำให้คนอยากเดินเข้าห้องสมุดที่อื่นด้วยก็ได้ ทั้งๆ ที่เราไม่เคยคิดจะเดินเข้าห้องสมุดประชาชน แต่เราก็จะเดินเข้าร้านเช่าหนังสือ เพราะมีหนังสือที่เราอยากอ่าน ถ้าคนเราเปิดหน้าต่างออกมาแล้ว ก็น่าจะทำให้เกิดความเติบโตขึ้นภายในตัวเขานั่นเอง

คุณมกุฏ : แล้วเรื่องการวิจัย

ดร.มณฑนา : ต้องจัดเป็นระบบ หน้าที่ของผู้วิจัย คือ จัดการระบบ เราต้องวัดสิ่งต่างๆ ดูว่าอะไรเป็นตัวที่บอกได้ว่าโครงการนี้สำเร็จ โครงการนี้ดี สมมุติเราทำในร้านหนังสือเช่า ๕๐ แห่ง บางแห่งอาจจะออกมาไม่ดีเลยก็ได้ ปัจจัยอะไรที่ทำให้ดี และไม่ดี

คุณมกุฏ : เราพยายามคิดให้ไกล คือ เมื่อได้อินว่า สำนักพิมพ์ดีๆ กำลังจะล้มหายตายจากไปครึ่งหนึ่งของทั้งหมดที่มีอยู่ ผมพยายามคิดว่าการที่จะช่วยสำนักพิมพ์ดีๆ ให้อยู่ได้อย่างไร การที่เราแนะนำหนังสือที่เชื่อว่า ‘ดี’ จะใช้คำว่าอะไรก็แล้วแต่ จะหนัก หรือมีสาระ ความรู้ อะไรต่างๆ ไปเผยแพร่ในร้านให้เช่าหนังสือ นั่น เป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยโฆษณาหนังสือเหล่านี้แก่คนที่ผ่านไปผ่านมา ถ้าเผื่อว่าคนเช่าหนังสือไปยังร้านหนังสือเหล่านั้น เขาเช่าหนังสือไปอ่านตามปกติ เขาอาจจะเช่าหนังสือเกี่ยวกับประเทศสวีเดนไปอ่าน อ่านเสร็จ ชอบ เขาก็คืน แต่เขาอยากได้เป็นสมบัติให้ลูกให้หลาน เขาก็มีโอกาสสั่งซื้อจากร้านให้เขา ให้ช่วยสั่งซื้อให้สักเล่มหนึ่ง ดังนั้นจึงเกิดธุรกิจขึ้นอีกประเภทหนึ่ง คือ ร้านให้เช่าหนังสือจากสำนักพิมพ์แล้วมาขายให้ลูกค้า ซึ่งเคยเป็นลูกค้าที่เช่าหนังสือ แต่ตอนนี้เป็นลูกค้าที่ซื้อหนังสือไปแล้ว

สำนักพิมพ์ดีๆ ซึ่งเกือบจะล้มหายตายจากไปแล้ว ก็ค่อยๆ ลืมตาอ้าปากขึ้น เป็นไปได้รีเปลา ก็ยอมเป็นไปก็เพราะเคยมี เมื่อสมัยโรคซาร์ ก็เอาไปคองหมักเอาไว้ พอถึงเวลากระแสซาร์หาย ก็เอาไปนั้นมาขายต่ออีก ทำไมไม่ลองใช้วิธีนี้กับหนังสือบ้าง หนังสือที่ขายไม่ได้แล้ว ถ้าเผื่อว่าอยู่ในที่ที่เหมาะสมที่ควร การวางหนังสือ การประชาสัมพันธ์ทั่วถึง แล้วเนื้อหาดี ทำไมถึงไม่ช่วย จงช่วยเถอะ เราคิดของเราอย่างนี้ เมื่อคิดอย่างนี้ได้แล้วก็คิดโครงการนี้

อันที่จริงก็คิดว่าจะมีร้านหนังสือให้เช่าร่วมมือด้วยไหม เมื่อคืนนี้เอง ได้คุยกับคนเพียง ๔-๕ คน มีคนยกมือขอสมัคร เป็นร้านเช่าหนังสือที่รับโครงการนี้ไปทำด้วย เพราะเขาเห็นไปไกลกว่านั้น หมู่บ้านจัดสรรแห่งหนึ่งมีบ้านสักประมาณ ๕๐ หลัง ถ้าเผื่อเขาไปเปิดร้านให้เช่าหน้าหมู่บ้าน ลงทุนเพียงสร้างอะไรนิดหน่อย หนังสือ และชั้นวางหนังสือก็ไม่ต้องเสียสตางค์ เพียงจัดระบบ ในที่สุดเมื่อคนในหมู่บ้านนั้นมาเช่าหนังสือ เขาก็ได้สตางค์โดยที่ไม่ต้องลงทุนอะไรเลย เห็นไหมครับ วิธีคิดต่างกัน วิธีคิดเพื่อที่จะไปข้างหน้า กับวิธีคิดเพื่อที่จะไปข้างหลัง

ประเทศไทยจะต้องมีอะไรอีกหลายอย่าง อย่าคิดว่าอันนี้เป็นอันนี้แล้วจะต้องเป็นอย่างนี้ เอาวงออกเสีย เดินไปเถอะไปไหนต่อไหน เราคงจะเจออะไรได้บ้าง ไม่เช่นนั้นเด็กที่อยู่ต่างจังหวัด เด็กที่อยู่ในชนบท คงจะต้องแก้ผ้าอยู่อย่างเดิมนี่ละ ไม่ต้องลืมตาอ้าปาก แล้วเราก็ไม่มีทางได้นักการเมืองจากต่างจังหวัดที่ดีในอนาคตอีก ๓๐-๔๐ ปี อีก ๑๐๐ ปี ข้างหน้าเราก็จะไม่ได้ เพราะว่ากั๊กๆ ช้า ช้า ช้า ช้า อยู่นี้ คุณงามพรรณว่ายังไง เกี่ยวข้องกับการเมือง

คุณงามพวรรณ : ไม่เคยเกี่ยวข้องกับเลยคะ อาจจะอยู่ใกล้เล็กน้อย แม้ท่านนายกฯเองก็ทราบ มีคนชวนบ่อยว่าอยากให้คุณไปช่วยที่กระทรวงพัฒนาทรัพยากรมนุษย์หรืออะไร ท่านก็บอกว่า ไปชวนเองเถอะ เขาคงมาหอก ก็รู้ว่ามึงงานต่างออกไป แต่ที่มาตรงนี้มาด้วยตัวเอง เพราะคิดว่าการทำอะไรที่เกี่ยวข้องกับหนังสือ ต้องใช้แรงงานเยอะ ต้องใช้ความร่วมมือร่วมใจเยอะ ในเมื่อเรามีคนเริ่มต้นคิด คนที่พร้อมจะลงมือทำวิจัย คิดค้นซึ่งเป็นหน่วยหนึ่งของกระบวนการผลิตหนังสือ มีโอกาสมาได้ร่วมด้วย ไม่อยากเป็นแค่คนดูอยู่ห่างๆ คิดว่าตรงนี้เรามีใจให้อยู่ เป็นอาจารย์ เป็นนักวิชาการ เป็นบรรณาธิการแปล หรือนักเขียน คือทุกคนมีส่วนร่วมในกระบวนการนี้หมด

ดิฉันมักจะได้อินคนบ่นว่าหนังสือสำหรับเด็กบ้านเรา ไม่มีอะไรน่าสนใจ ก็นึกในใจว่า จริงๆ แล้วทั้งหมดต้องเริ่มที่คนเขียน ซึ่งเดี๋ยวนี้ ดิฉันมาเป็นคนเขียนเองแล้ว พบว่าไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะเริ่มเขียนอะไรสักอย่าง วันๆ หนึ่งก็นั่งเหม่อออกไปอย่างไรจุดหมายประมาณ ๒-๓ ชั่วโมง ถ้าโชคดีก็ได้มาตีบรรทัด สองบรรทัด โชคดีกว่านั้น ถ้านึกอะไรขึ้นมาได้ ก็ตั้งหน้าตั้งตาเขียนได้เยอะ ค่อยๆ เขียนไปเรื่อยๆ แม้แต่ตัวเองก็ไม่มีอะไรรับประกันว่า พอเขียนเสร็จสำนักพิมพ์จะรับตีพิมพ์

สำนักพิมพ์ที่อยากหาหนังสือดีให้เด็กอ่าน ก็ต้องเริ่มต้นจากโครงการนี้ เรากำลังเอาหนังสือไปให้เด็กอ่าน เพื่อวันหนึ่งเขาอาจจะได้เป็นคนเขียน คือ จะวนกลับมาด้วยกันทั้งหมด ทุกอย่างเป็นวงจรถูกอยู่ เวลานั้นก็ไล่จับกันไปอย่างนี้เองว่า หนังสือดีไม่มีคนอ่าน หนังสือดีไม่มีคนเขียน หนังสือดีไม่มีคนพิมพ์ พิมพ์แล้วไม่รู้จะไปขายที่ไหน ขายแล้วเหลือ จะวนกลับไปกลับมา ถ้าเราต่างคนต่างทำ คงจะใช้เวลา ในเมื่อเรามาดูกันแล้ว เราก็คิดว่ามีหนทางอยู่ ดิฉันชอบคิดในทางบวกมากกว่าจะตั้งคำถามและคิดว่าอีกร้อยปีถึงจะเป็นไปได้ ซึ่งถ้าอีกร้อยปี คิดว่าเราคงตายไปแล้ว หมดภาระของเราไป ซึ่งก็ไม่ใช่ออย่างนั้น

ทุกท่านที่นั่งตรงนี้ เห็นปัญหาอยู่ว่า ทั้งหมดแล้วเรามีปัญหาเรื่องคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ในบ้านเรา ในทุกระดับ ไม่มีทางดีขึ้นได้ ถ้าไม่อ่านหนังสือ และไม่มีการให้อ่าน อันนี้น่าเข้าใจ เป็นห่วงเด็กที่อยากอ่านแล้วไม่มีให้อ่าน อยากดีหัวเด็กที่มีให้อ่านแต่ไม่อ่าน วนเวียนกันอยู่อย่างนี้จริงๆ อย่าคิดว่าเด็กข้างนอกที่กำลังซื้อหนังสืออยู่โชคดีนะคะ ไปดูร้านที่ขายได้สิคะว่า ถ้าเด็กๆ อ่านหนังสือเหล่านี้แล้ว เป็นเรื่องน่ายินดี น่าสนับสนุนรีเปลา คิดว่าที่เราเริ่มต้นตรงนี้น่าสนใจที่สุดแล้ว และทุกคนก็มีส่วนร่วมได้

คุณมกุฏอาจจะคุ้นเคยแต่ความจริงใจดี ถ้ามาทำงานร่วมกันก็รู้ว่า อย่างน้อยถ้าแย่งพูดกันก็ฟัง แย่งพูดไม่ทันเขียนไปให้ ก็จะอ่าน แล้วตอบกลับมา พวกเราที่นั่งอยู่ ๓ คนตรงนี้อาจจะพูดมากไปแล้วด้วยซ้ำ เราได้บอกสิ่งที่อยากลองทำว่าจะมีผลอะไรกลับมาบ้าง คิดว่าผู้ที่นั่งตรงนี้ก็อาจจะตั้งคำถาม สงสัย มีข้อเสนอแนะ หรือปวารณาตัวว่าอยากเข้ามามีส่วนร่วม

เมื่อถึงพูดถึงกระทรวงกลาโหม ดิฉันคิดว่าคุณมกุฏจะบอกว่าให้ทหารมาช่วยแบกหนังสือตอนย้าย เพราะพูดถึงเรื่องการตรวจสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุขเกี่ยวข้อง มาถึงกระทรวงกลาโหม ไม่ทราบที่เราต้องการทหารมาขนย้ายคู่มือหนังสือทุก ๖ เดือนอะไรอย่างนั้นรีเปลา

คุณมกุฏ : กระทรวงกลาโหมมีส่วนช่วยได้เยอะ เพราะประกอบด้วยบุคลากรเยอะ ที่เราคิดต่อก็คือ เรามีทหารเกณฑ์อายุ ๒๐ ปี ทหารเกณฑ์ต้องถืออาวุธ ฉะนั้นคนที่ถืออาวุธจะต้องอ่านหนังสือเยอะๆ กระทรวงกลาโหมจึงต้องมีห้องสมุดที่สำคัญมาก สำคัญกว่าห้องสมุดปกติ ดังนั้นเราจึงเชิญกระทรวงกลาโหมมาร่วมด้วย ห้องสมุดกระทรวงกลาโหมนั้นส่วนหนึ่ง ส่วนสำคัญก็คือ เราอยากขอความร่วมมือกระทรวงกลาโหมในเรื่องต่างๆ เช่น กระทรวงกลาโหมมีทหารช่าง ช่วยทำคู่มือหนังสือให้ผมหน่อยได้ไหม ทหารช่างย่อมทำได้ เราไม่มีรถขนหนังสือ กระทรวงกลาโหมมีรถ มีพลขับ มาช่วยกันหน่อยได้ไหม แต่นอกเหนือจากนั้นต้องคุยกันกับกระทรวงกลาโหมอีกที

คุณงามพรรณพูดเมื่อก็ ผมเป็นคนดึนนะ ผมอาจจะหน้าไม่สวย หน้าดู เสียงอาจจะดัง เขาสร้างมาอย่างนี้ ที่เสียงดัง เพราะกลัวคนไม่ได้ยินสิ่งที่ผมพูด ถ้าหน้าไม่ดู คนก็อาจจะไม่กลัว แต่อันที่จริงเป็นคนดีครับ ถ้าไม่ดีไม่คิดเรื่องนี้หรอก (หัวเราะ)

เดี๋ยวคุณงามพรรณจะต้องไปเซ็นชื่อหนังสือ หากท่านผู้ใดมีคำถามสอบถามคุณงามพรรณก็ขอเชิญ แล้วก็ค่อยมาถามผม ถามอาจารย์มันหนาที่หลัง

คุณงามพรรณ : เสนอความเห็นก็ได้เนอะ เราอยากฟังว่า แปลกใจไหมที่เป็นร้านเช่า หรือมัสยิด หรือมีความเห็นอื่นๆ ในสิ่งที่ท่านทำงานเกี่ยวข้องด้วย เพื่อดิฉันเอาไปเขียนหนังสือได้ด้วย

คุณพ่องศรี ลือพร้อมชัย : สวัสดีค่ะ ขอเสนอความเห็นเล็กน้อยนะคะ เรื่องมัสยิด เคยนำหนังสือไปบริจาคให้คนรู้จักคนหนึ่งที่เป็นชาวอิสลาม เขาก็รับไป แต่ขอพิจารณาดูก่อนว่ามีหนังสือชนิดไหนที่จะเหมาะกับผู้อ่านในกลุ่มของเขา ไม่สัญญาว่าเขาจะเอาไปให้ทุกคนในกลุ่มของเขาอ่าน ขอเลือกว่ามีอะไรไม่ถูกกับสิ่งที่เขาต้องการรีเปลา

ส่วนเรื่องร้านเช่า ถ้าจะเริ่มทำ ขอเสนอแถวมหาวิทยาลัยรามคำแหง ร้านเยอะมาก คนเช่ามาก เท่าที่เคยไปดูมาเน้นการ์ตูน วารสาร นิตยสาร และหนังสือนิยาย ทีนี้ปัญหาที่คนเช่าร้านหนังสือเช่า เป็นไปได้ไหมว่า เขาไม่ยอมอ่านหนังสือหนัก หรืออยากอ่านหนังสือที่ไม่ต้องลงทุน หมายถึง ไม่อยากจะลงทุนซื้อมาเก็บไว้ให้รกบ้าน หนังสือจริงจิง อย่างที่คุณงามพรรณว่า เขาก็เก็บกันเหมือนกัน แต่ซื้อจากข้างนอก ทีนี้งานวิจัยสำหรับร้านหนังสือเช่า คิดว่าปัญหาอยู่ที่ว่า ทุกวันนี้คนที่อ่านหนังสือจริงจิง เขาไม่เช่าร้านหนังสือเช่าแล้ว เพราะเขารู้ว่าไม่มีอะไรที่เขาต้องการอ่าน ฉะนั้นต้องทำประชาสัมพันธ์มากๆ หน่อย

คุณมกุฎ : เราแจกทองเลยครับ ใครเข้ามายืมหนังสือเราจะแถมทองเลย จริงๆ ผมจะทำ (หัวเราะ)

คุณพ่องศรี ลือพร้อมชัย : ตอนนี่ช่วย ดร.ถนอมวงศ์ ทำค่ายรักการอ่านสำหรับเด็กชนบท ซึ่งอ่านไม่ออก หนังสือบริจาคบางทีเราก็ใช้ไม่ได้ ต้องทิ้ง เพราะบางทีเขาก็เอาหนังสือที่เขาไม่ต้องการใช้แล้วมาให้เรา หรือการ์ตูน ซึ่งเหมาะกับเด็กวัยที่อายุเกิน ๑๘ ก็ทิ้งไปเยอะแล้ว ถ้าอยากทำวิจัยเรื่องโรงเรียนต่างจังหวัด ติดต่อได้ยินดีช่วยเหลือ

คุณอรุณวรรณ พิมพาพัฒนาโยธิน (กรุงเทพมหานคร) : สวัสดีค่ะ ดิฉัน อรุณวรรณ พิมพาพัฒนาโยธิน จากสำนักวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร ซึ่งเดิมคือ สำนักสวัสดิการสังคม ดิฉันรับผิดชอบดูแลห้องสมุดของกรุงเทพมหานคร ห้องสมุดที่ให้บริการประชาชน ในกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับการวิจัยครั้งนี้

กรุงเทพมหานครมีนโยบายให้กรุงเทพฯ เป็นมหานครแห่งการอ่านและการเรียนรู้ โดยขยายบริการห้องสมุดเพิ่มมากขึ้น เปิดโอกาสให้เด็กเข้าถึงห้องสมุดอย่างง่ายและทั่วถึง ขยายบริการของห้องสมุดเพิ่ม ให้ครบทุกเขตของกรุงเทพมหานคร ซึ่งขณะนี้ห้องสมุดอยู่ใน ๒๘ เขต ขาดอีก ๒๒ เขต นอกจากนี้ยังมีห้องสมุดเคลื่อนที่ และห้องสมุดชุมชน หรือบ้านหนังสือ โดยนำตู้คอนเทนเนอร์ ๒ ตู้ มาเชื่อมกันเป็นห้องสมุดเล็กๆ กระจายตามชุมชนแออัดต่างๆ เพื่อให้เด็กมีโอกาสเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ ซึ่งก็ถือว่าตรงกับโครงการวิจัยฯ เป็นการกระจายบูรพม ตอนนี้มีห้องสมุดอยู่ ๑๑๖ แห่ง พยายามทำให้มากขึ้น งบประมาณปีนี้ก็จะสร้างอีก ๑๐๐ แห่ง

ห้องสมุด ๑๔ แห่งของกทม.มีทั้งที่เป็นอาคารเอกเทศ อาคารห้องแถว โดยเช่าตึกแถวทำห้องสมุด และห้องสมุดที่แฝงอยู่ในสำนักงานเขตต่างๆ ด้วย ในจำนวนนี้เรามีห้องสมุดใหญ่ๆ ที่มีลักษณะทันสมัย ๑๐ แห่ง เนื่องจากในยุคท่านผู้ว่าอภิรักษ์ที่ผ่านมา ให้งบประมาณสนับสนุน เราลงทุนสร้างภาพลักษณ์ที่สวยงามเหมือนห้างสรรพสินค้า มีหนังสือ

หลากหลาย ทั้งหนังสือแปล เรื่องสั้น นิยาย วรรณกรรม และหนังสือเด็ก โดยมีห้องหนังสือเด็กโดยเฉพาะ มีหนังสือดีๆ และมีมุมทำกรบ้าน มีมินิเธียร์เตอร์ และบริการคอมพิวเตอร์ ไฮ-สปีด อินเทอร์เน็ต มีไวเลส สามารถนำโน้ตบุ๊กเข้าไปใช้ในห้องสมุดได้ ตรงนี้ดิฉันคิดว่ามีประโยชน์สำหรับประชาชน ถ้าสร้างได้ครบทุกเขต

นอกจากนี้เราก็ได้ประชาสัมพันธ์ในระดับหนึ่ง ชาวกรุงเทพฯเริ่มรู้แล้ว และแต่ละแห่งที่สร้างขึ้นใหม่ ก็ได้รับบริการตอบรับที่ดี ในแต่ละแห่งมีเด็กๆ เข้ามาเป็นสมาชิก ๓,๐๐๐-๕,๐๐๐ คน ส่วนบ้านหนังสือน้อยๆ ก็ได้รับผลตอบรับดีมาก ห้องสมุดบางส่วนอยู่ในบริเวณของมัสยิด โต๊ะอิหม่ามก็สนับสนุนให้กรุงเทพมหานครไปตั้งบ้านหนังสือคอนเทนเนอร์ในเขตมัสยิด และบางครั้งมัสยิดเองก็นำหนังสือเกี่ยวกับศาสนามาร่วมด้วย

เราเคยทำห้องสมุดที่มูลนิธิเพื่อศูนย์กลางอิสลามแห่งประเทศไทยที่เขตสวนหลวง เสนอกทม.ให้ใช้พื้นที่ได้ถูกมัสยิดเกือบ ๒๐๐ ตารางเมตร กทม.ก็นำงบประมาณไปทำห้องสมุดให้ ซึ่งมีหนังสือทุกประเภท บันเทิง วิชาการ หนังสือเด็ก และมีมุมเฉพาะหนังสือเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม โดยมีกรรมการหาหนังสือมาให้ส่วนหนึ่ง อันนี้ก็แล้วแต่พื้นที่ ถ้าเห็นความสำคัญของห้องสมุดก็จะเสนอพื้นที่ให้กท.จัดทำห้องสมุด ขอเล่าสู่กันฟังเท่านั้นละ

คุณมกุฎ : ขอบคุณครับ มีคำถามว่าปีที่แล้วกท.ใช้งบประมาณห้องสมุดทั้งหมดเท่าใด

คุณอรุณวรรณ พิมพาพัฒนา โยธิน (กรุงเทพมหานคร) : แห่งละ ๓๐ กว่าล้าน จำนวน ๘ แห่ง

คุณมกุฎ : คราวนี้ผมขอขี้มัสก ๑๐ ล้านนะครับ (หัวเราะ)

คุณอรุณวรรณ พิมพาพัฒนา โยธิน (กรุงเทพมหานคร) : น่าจะยินดีค่ะ ถ้าได้คุยกับผู้บริหาร

คุณมกุฎ : ขอบคุณครับ

คุณเนตรนภิส ธรรมนันท์ (วิทยุศึกษา) : ดิฉันเนตรนภิส ธรรมนันท์ จากสถานีวิทยุศึกษา สำหรับเรื่องห้องสมุด หรือหนังสือที่เราจัดส่งไปตามที่ต่างๆ อย่างที่คุณงามพรรณพูด เด็กที่เลือกหนังสืออยู่ข้างนอก ในงานมหกรรมหนังสือ เราแน่ใจไว้แล้วว่า เขาเลือกหนังสือดี เขาอาจมีโอกาสดูเลือกหนังสือ ได้ไปงานมหกรรมหนังสือ แต่หนังสือที่เขาเลือกหลายต่อหลายเล่ม ตามที่เคยไปสำรวจตามร้าน พบว่า หนังสือที่เด็กสนใจไม่ใช่หนังสือดี บางทีอาจจะ ๓๐ เปอร์เซนต์ ด้วยซ้ำที่เป็นหนังสือไม่ดี เรามีวิธีการอย่างไรให้เด็กเหล่านี้เลือกหนังสือดี หรือพ่อแม่เข้าใจพอที่จะแนะนำหนังสือดีๆ ให้ลูกอ่าน ซึ่งอาจเป็นข้อมูลให้คุณงามพรรณ ไปเขียนหนังสือได้ เรื่องแนะนำหนังสือดีให้ลูกอ่าน ฝากไว้เท่านั้นละ

หนังสือที่เด็กสนใจไม่ใช่หนังสือดี

บางทีอาจจะ ๓๐ เปอร์เซนต์ ด้วยซ้ำที่เป็นหนังสือไม่ดี

เรามีวิธีการอย่างไรให้เด็กเหล่านี้เลือกหนังสือดี

คุณมกุฎ : บางทีเราต้องปลงนิดหน่อยนะครับ ถ้าพูดตามความจริง ในต่างประเทศที่พยายามให้ระบบการอ่านหนังสือถูกต้อง งดงาม สวยงาม ดี เขาจะต้องกำหนดกฎหมายขึ้นฉบับหนึ่ง ว่าด้วยการควบคุมไม่ให้ลดราคาหนังสือก่อนถึงเวลา เช่น ในสวีเดนหรือแลนด์กำหนดหนึ่งปี ในหนึ่งปี ถ้าคุณผลิตหนังสือใหม่ คุณไม่มีสิทธิ์ลดราคาหนังสือ ถ้าลดราคาหนังสือไม่ได้ ร้านค้าเล็กๆ ก็จะแข่งขันกับร้านใหญ่ได้ ร้านเล็กก็ยังอยู่ เมื่อร้านเล็กยังอยู่ อย่างลึ้มว่าสังคมเล็กๆ เขาดูแลกันทั่วถึง

เช่น สมมุติว่าเด็กหญิงแมว เดินไปที่ร้านขายหนังสือ เจ้าของร้านก็รู้จักเด็กหญิงแมว ที่นี้เด็กหญิงแมวจะไปซื้อการ์ตูน ไป เจ้าของร้านซึ่งรู้จักเด็กหญิงแมว ก็บอกว่าไม่ได้ ต่างกันกับที่เราจะเข้าร้านหนังสือใหญ่ๆ แล้วเราก็แอบหยิบหนังสือไปมา เขาก็ขายให้ มันต่างกัน

นี่คือรายละเอียดที่ละเอียดอ่อนมากสำหรับหนังสือ ทำไมสมัยก่อนญี่ปุ่นถึงมีกฎหมายนี้ ผมไม่รู้ตอนนี้เลิกหรือยัง เยอรมนีก็ห้ามลดราคาหนังสือ สวิสเซอร์แลนด์รัฐสภาก็จะกลับมาใช้อีก หลังจากที่เลิกไปพักหนึ่ง ดังนั้นประเทศไทยถ้าไม่มีกฎหมายควบคุมเรื่องนี้ เราคงต้องปลงไปอีกละว่า เด็กซึ่งโตมาเป็นวัยรุ่น เขาจะอ่านหนังสืออย่างนี้ ฉันรักเธอ เธอรักฉัน มีหน้าปกเป็นเกาหลี ตัวละครเป็นเกาหลี แต่คนเขียนเป็นคนไทย ถึงจะขายดี ฉะนั้นก็ช่วยไม่ได้ โครงการวิจัยก็ช่วยไม่ได้ ผมไม่ทราบว่ามีใครจะช่วยให้ พ่อแม่ก็ช่วยไม่ได้ เพราะพ่อแม่บางคนอ่านหนังสือไม่ออก ไม่มีเวลาดูแลลูก ใครจะช่วยให้ ผมถามโลกเลย ผมถามประเทศชาติเลย

คุณงามพวรรณ : เป็นข้อสังเกตที่น่าสนใจ พ่อแม่ที่อยากให้ลูกอ่านหนังสือจะมีความตั้งใจเมื่อลูกยังเล็กๆ แต่ความเป็นจริง ถ้าพ่อแม่ไม่อ่าน โอกาสที่ลูกจะอ่านน้อยมาก ยกเว้นเป็นอภิชาติบุตร คือ อยากอ่านเอง โดยไม่เห็นคนในบ้านอ่านเลย ซึ่งมีน้อย ที่น่าแปลกคือ พอถึงวัยหนึ่ง พ่อแม่ก็ไม่คิดว่าจะต้องมาดูแล แต่ที่เรากังวลเรื่องหนังสือ ความจริงแล้วอินเทอร์เน็ต หรือสื่ออื่นๆ น่ากังวลกว่าด้วยซ้ำ

จะว่าไปแล้ว ก็เกี่ยวข้องกับภูมิคุ้มกันของเด็กด้วยว่า เขาจะรู้ว่านี่เป็นสิ่งไม่เสริมสร้างภูมิปัญญา ความรู้สึกนึกคิด และอารมณ์อะไรให้เขาได้เลย หรืออย่างภาพยนตร์ก็กำลังมีปัญหาเรื่องเซ็นเซอร์ ที่เลื่อนจากภาพหมด ยกหูรี ถือมิด ถือป็น บางทีเราก็รู้สึกว่า เห็นเราเป็นเด็กๆ ที่ไม่รู้หรืออย่างไร ก็พยายามมีการจัดเรตติ้ง ตะกี้ก็ว่าคุณมกุฏจะพูดถึงการเข้ามา ควบคุมหนังสือจัดเรต อย่างนั้นคงจะปวดหัวตาย จะต้องเจอกับคณะกรรมการวัฒนธรรมที่ทำให้เราไม่สามารถ กระจุกกระจิกอะไรได้

คุณมกุฏ : คุณไม่ได้ห rokok ครับ

คุณงามพวรรณ : แม้แต่การใช้ภาษาหรือการสะกดการันต์อะไร---

คุณมกุฏ : เรื่องนี้เรากำลังจะเปิดสอนอีกครั้งที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เราเคยสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ต้นฉบับวรรณกรรม-แปล หมายความว่า คนที่ตรวจแก้ต้นฉบับ ผู้ที่ทำงานบรรณารักษศาสตร์ทั้งหลาย เราเคยจัดอบรมมาตั้งแต่ ๑๐ ปีที่แล้ว แล้วก็เลิก ไปพักหนึ่ง ตอนนี้มืออาจารย์ที่จะสอน คือ อาจารย์ปณิธิ นั่งอยู่ที่นั่น จะเปิดอบรมกันใหม่อีก ก็ช่วยได้เล็กน้อย ส่วนคนที่ทำ หนังสือโดยที่คิดว่าขอให้ขายดีอย่างเดียว เราคุมไม่ได้ เพราะไม่รู้จะคุมอย่างไร ต้องคุมกันเอง แม้กระทั่ง สายส่งที่มานั่งอยู่ ตรงนี้ก็นึกไม่ออกเหมือนกันว่าจะทำอย่างไรดี

คุณชเรศ : ขอแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหน่อยนะครับ ผมชเรศ อยู่ดวงกมลสมัยจริงๆ โครงการที่อาจารย์ทำก็เหมือนการ พยายามจุดเทียนขึ้นมา ให้มีแสงสว่างขึ้นมาชนิดหนึ่ง

คุณมกุฏ : จุดเทียนบวงสรวงปวงเทพเจ้านะหรือครับ (หัวเราะ)

คุณชเรศ : ปัญหาอย่างหนึ่งที่ลำบากคือ จริงๆ เป็นระบบใหญ่ หากจะพูดว่าหนังสือเล่มไหนที่คนจะเลือกอ่าน หรือแนะนำ บอกกันตั้งแต่เด็กว่าควรอ่านอะไร เพราะคนไม่รู้ ปัญหาอีกอย่างหนึ่งคือ ร้านหนังสือดีๆ หายาก ไม่สามารถไปอยู่ใน ทำเลที่ดีได้ ก็ต้องปิดตัวไป กลับมามองดู โครงการที่จะทำ สำคัญคือ เราจะทำอย่างไรให้แม่แต่คนที่ดูแลหนังสือ คัดเลือก

หนังสือ อย่างบรรณารักษ์ หรือคนที่จะมาดูแลห้องสมุด ทั้งมัธยม หรือหน่วยงานอื่นๆ ให้เขาเริ่มรักการอ่านเสียก่อน ผมคิดว่าหลายคน เขาก็ไม่ได้อ่านหนังสือเหมือนกัน

อีกประเด็นหนึ่ง คือ หนังสือที่ขายได้ต้องเป็นหนังสืออยู่ในกระแส สัปดาห์ที่ผ่านมาผมไปปรับเพื่อนที่เป็นครูจากอเมริกา ซึ่งก็ทำงานด้านวรรณกรรม เขาก็ยอมรับว่าในปัจจุบันลำบากเหมือนกันที่จะให้คนอ่านหนังสือ ต้องเริ่มจากการสอนให้คนอ่านหนังสือ กลายเป็นว่าคนจะเริ่มอ่านหนังสือไม่รู้ว่าจะอ่านอะไร การจัดเรตติ้งหนังสือว่าจะไรควรอ่านไม่ควรอ่าน ผมคิดว่าเริ่มต้นง่ายๆ แต่ก็อาจจะทำได้ยาก เพราะรัฐบาลอาจจะมองว่าสิ่งนี้ไม่ใช่สิ่งที่เขาอยากจะทำ โดยตรงที่ว่าวันนี้คุณอ่านหนังสือรึยัง เหมือนกับวันนี้คุณดื่มมรียัง ถ้าเราให้แต่ละสื่อยึดถือศีลธรรม และเหตุผล ผมว่านี่อาจช่วยได้มากกว่าการลดราคา จึงต้องร่วมมือกันระหว่างรัฐบาล สื่อ และครอบครัว ก็คงเท่านั้นก่อนครับ

คุณมกุฏ : สรุปว่า ในขณะที่ทำวิจัย เราจะร่วมมือกับสื่อด้วย ตอนนี้อย่างคุณมกุฏจะต้องเดินทางไปเซ็นชื่อ หนังสือขายดีทั้งหลายของเธอ ขอให้เธอไปทำหน้าที่ หลังจากนั้นใครมีคำถามอะไรก็ได้ ขอให้ส่งมา อย่งไรก็ตาม ผมขอขอบคุณคุณงามพวรรณที่รับเป็นที่ปรึกษา

คุณงามพวรรณ : ขอบคุณมากค่ะ

คุณมกุฏ : เดี่ยวเราจะคุยกันต่อหลังจากส่งคุณงามพวรรณแล้ว

พิธีกร : ขออนุญาตนะคะ มีท่านใดมีคำถามอีกไหมคะ ไม่อย่างนั้นจะขอเข้าคำถามที่หลายๆ ท่านส่งเข้ามา คำถามแรกนะคะ อยากทราบว่าโครงการนี้จำกัดเฉพาะร้านค้าเช่าหรือไม่ ในภาวะเศรษฐกิจแบบนี้ บุคคลทั่วไปอาจจะสนใจเข้าร่วมโครงการ เป็นร้านหนังสือให้เช่าสำหรับหนังสือดีโดยเฉพาะเลย ได้หรือไม่คะ

คุณมกุฏ : เริ่มสนุก--- อาจจะได้นะครับ ถ้าใครมีทำเลที่เหมาะสม มีที่ทาง มีสถานที่ มีการจัดการที่ดี ก็เสนอมมาได้ เราจะพิจารณาเป็นระบบวิจัยไป อย่างเช่น สมมุติว่าบ้านที่อยู่ในบ้านจัดสรร มีลูกค้ามากพอสมควรก็อาจเป็นไปได้ อาจกลายเป็นห้องสมุดหนังสือดีแห่งหนึ่ง แล้วก็จะมีเฉพาะหนังสือดีๆ แต่อาจต้องเสียตังค์นิดหน่อย

พิธีกร : อย่างร้านค้าที่เช่าหนังสือเขาจะมองในแง่ธุรกิจที่หารายได้ให้เขาอยู่แล้ว แต่หนังสือดีเราต้องการขยายวงกว้างให้ท่านอื่นๆ ที่สนใจ ทีนี้ถ้าร้านค้าเช่าที่เน้นนิยาย หรือการ์ตูน เข้าร่วมโครงการ แต่ไม่ได้ให้ความสนใจกับหนังสือแบบนี้ คือ หมายความว่าเขาได้หนังสือดีมาในร้าน วางชั้นตรงนั้น วางไป กับถ้าสมมุติว่ามีบุคคลท่านอื่น ณ ปัจจุบันสนใจ เช่น มีทาวนเฮ้าส์อยู่ในหมู่บ้าน มีผู้อาศัยประมาณ ๔๐-๕๐ หลังคาเรือน ให้ความสนใจอยากจะสนับสนุนโครงการนี้แล้วก็เห็นว่าโครงการนี้สร้างรายได้อีกทางหนึ่ง ร้านเช่าหนังสือดี ก็จะเป็นการขยายโอกาสให้ท่านอื่นๆ ได้อ่านหนังสือดี ถ้าร้านหนังสือให้เช่าที่เน้นนิยาย และการ์ตูน อยากเข้าร่วมโครงการ จะได้อะไรไหมคะ

คุณมกุฏ : ไม่ขัดข้องอะไร เพราะในที่สุดเขาก็จะเป็นร้านให้เช่าหนังสือร้านหนึ่ง ซึ่งมีเฉพาะหนังสือดี ต่างจากหนังสือร้านหนังสือแบบเดิมที่ให้เช่าหนังสือนิยายเป็นส่วนใหญ่ ก็ไม่ต่างอะไรมาก ร้านหนังสือให้เช่าเดิม ก็จะกลายเป็นหนังสือให้เช่าที่มีหนังสือ ๒ ประเภท คือ ‘หนังสือดี’ และ ‘หนังสือไม่ดี’ แต่ประเภทที่มีเฉพาะหนังสือดี เราก็ไม่ขัดข้อง ที่จะทำวิจัยอีกอย่างหนึ่ง

พิธีกร : มีคำถามขึ้นมาว่า อยากทำร้านเช่าแบบนี้อยู่แล้ว แต่ไม่มีเงินทุน จะต้องทำอย่างไรบ้างคะ อยู่ต่างจังหวัดด้วย และโครงการนี้จะทำจริงหรือแค่ทำวิจัยคะ

คุณมุกฎ : เป็นโครงการวิจัย เริ่มแรกเราจะทำในกรุงเทพฯก่อน เพราะควบคุมได้ และดูแลได้ทั่วถึง ในต่างจังหวัดเป็นโครงการระยะยาว ฉะนั้นสมมุติว่ากระทรวงวัฒนธรรม ซึ่งดูแลเรื่องห้องสมุดเกิดขึ้นมาได้ขึ้นมา ก็อาจจะใช้วิธีนี้ คือแทนที่จะสร้างตึกใหญ่โตมโหฬาร ก็อาจจะไปจ้างบรรณารักษ์อย่างน้อยที่สุด ๒ คน เสียค่าน้ำค่าไฟเดือนละไม่รู้เท่าใด เราเคยคำนวณว่าจะตั้งห้องสมุดอย่างน้อยที่สุด ๑ แห่ง จะต้องเสียเงินอย่างน้อย ๑๐ ล้านบาท แต่การสร้างห้องสมุดด้วยวิธีที่ใช้เงินไม่เกิน ๒ แสนบาท กระทรวงวัฒนธรรมจะทำไหม หรือทำแล้วไม่คุ้ม เพราะว่าไม่ใช่ ๑๐ ล้าน แต่เป็น ๒ แสน เลยไม่อยากทำ ไซรีเปเล่า ก็แล้วแต่

ตั้งห้องสมุดอย่างน้อยที่สุด ๑ แห่ง ต้องเสียเงินอย่างน้อย ๑๐ ล้านบาท

แต่การสร้างห้องสมุดด้วยวิธีที่ใช้เงินไม่เกิน ๒ แสนบาท

กระทรวงวัฒนธรรมจะทำไหม หรือทำแล้วไม่คุ้ม

เพราะว่าไม่ใช่ ๑๐ ล้าน แต่เป็น ๒ แสน เลยไม่อยากทำ ไซรีเปเล่า

พิธีกร : คำถามต่อไปนะคะ ประชาชนทั่วไปได้ทราบข่าวโครงการนี้ และอยากสนับสนุน ทำได้อย่างไรบ้างคะ

ดร.มัทนา : คงต้องไปใช้บริการและบอกต่อคนอื่นๆ และให้ความคิดเห็นว่าเราจะทำอย่างไรให้ดีขึ้นต่อไป อีกส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญคือ ภาคประชาชนสามารถเสนอแนวคิดที่จะนำไปเป็นนโยบาย ไปเป็นสิ่งที่เรามีสิทธิ์เรียกร้องว่า ฉันทสิทธ์ที่จะได้อ่านหนังสือดีๆ พุดดิ่ง ดิ่ง ดิ่ง ดิ่ง ดิ่ง หลายๆ คนเข้า ก็ต้องมีคนไต่ถาม คนที่จะต้องรับผิดชอบสติปัญญาความคิดของเราจะต้องไต่ถาม

พิธีกร : มีใครจะถามเพิ่มเติมไหมคะ ไม่อย่างนั้นจะขอเข้าคำถามสำคัญ คิดว่าคำถามนี้คงตรงใจหลายๆ ท่าน แต่อาจจะไม่กล้าถาม--- เมื่อสำนักพิมพ์ผีเสื้อเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการนี้ เป็นไปได้หรือไม่ว่าสำนักพิมพ์ผีเสื้อจะมีผลประโยชน์อื่นใดแอบแฝง

คุณมุกฎ : ตั้งแต่ทำวิจัยโครงการระบบหนังสือหมุนเวียนตั้งแต่ต้น เราหมายเหตุไว้ท้ายเอกสารว่า หนังสือของสำนักพิมพ์ผีเสื้อไม่ว่าจะเลือกเข้าโครงการกี่เล่มก็ตาม 'ไม่จ่ายเงิน' หมายความว่า จะเลือกก็ได้ แต่สำนักพิมพ์ผีเสื้อไม่มีสิทธิ์จะเอาเงินจากโครงการวิจัยฯ การวิจัยต่อไปก็เหมือนกัน ถ้าเพื่อว่าเลือกหนังสือมาที่รายการ แล้วมีหนังสือของสำนักพิมพ์ผีเสื้ออยู่สักร้อยรายการ ผีเสื้อไม่มีสิทธิ์จะได้เงินจากโครงการ คิดมานานแล้วครับเรื่องนี้ เราคิดมาตั้งนานตั้งแต่ก่อนเกิดอีก คือทำอะไรก็ตามอย่าให้มีข้อครหา เราเคยฟังหนังสือเป็นหมื่นๆ แสนๆ เล่ม ฉะนั้นเอาหนังสือเพียงไม่กี่พันเล่มไปให้โครงการวิจัยฟรีๆ ไม่ใช่เรื่องใหญ่ เป็นเรื่องเล็กน้อย เพราะฉะนั้นอย่าถาม

พิธีกร : โครงการนี้คาดหวังความร่วมมือจากรัฐบาลอย่างไรบ้างคะ

คุณมุกฎ : หวังว่าอย่างน้อยที่สุด วันนี้ได้คุยกับพี่สาวนายฯ คินนี่นายฯก็คงรู้ว่า พี่นายฯพูดอะไร ผมพูดอะไรถึงนายฯ หวังว่ารัฐบาลคงจะคิดอะไรบ้างตามสมควร อย่างน้อยที่สุดตัวแทนของกรุงเทพมหานครมา ตัวแทนของกรุงเทพมหานคร

คงไปบอก คุณชายสุขุมพันธ์ว่า ควรจะคิดอะไร ควรจะหาเงินมาสัก ๑๐ ล้าน ๒๐ ล้านมาให้โครงการวิจัยนี้ทำ อะไรอย่างนี้เป็นต้น ผมเชื่อว่าหน่วยงานของรัฐบาลคงจะให้ความร่วมมือดี นักวิจัยบอกว่าอย่าคิดในทางที่คิดเกินไปนัก แล้วถ้าไม่มีใครให้ความร่วมมือเลยจะทำไหม

ดร.มณฑนา : ทำค่ะ

คุณมกุฏ : ทำ

พิธีกร : ขอเสียงปรบมือได้ไหมคะ ยังทำนะคะ ไม่มีรัฐบาลช่วยเราก็จะทำ

คุณมกุฏ : ถ้าไม่มีรัฐบาลช่วยเราก็จะทำ หาเงินด้วยวิธีอื่น วิธีที่เราคิดไว้แล้วก็คือปล้นธนาคาร (หัวเราะ) พุดเล่น

พิธีกร : คำถามต่อมาอยากให้อธิบายว่า ‘หนังสือดี’ เป็นอย่างไร มีเกณฑ์คัดเลือก ‘หนังสือดี’ อย่างไร

คุณมกุฏ : คำว่า ‘หนังสือดี’ แม้แต่คุณงามพวรรณ ก็ไม่ค่อยเห็นด้วยว่าจะใช้คำนี้ เพราะไม่มีคำอื่น นอกจากคำว่า ‘หนังสือดี’ ใครก็ตาม สำนักพิมพ์ใดก็ตาม เมื่อผลิตหนังสือออกมา ก็เชื่อว่าหนังสือของตนเองดี แต่พอดีมีหนังสือจำนวนหนึ่งขายดีมาก ในจำนวนหนังสือขายดีมากนั้น มีทั้งประเภทมีสาระ และไม่มีสาระ เอาละ เราจะพยายามไม่พูดถึงหนังสือขายดี เพราะอย่างไรก็ขายดี คนอ่านกันมากแล้ว แต่ที่เราจะพูดถึงก็คือ หนังสือที่ใครต่อใครคิดว่าดีกัน ตั้งแต่ผู้พิมพ์ ผู้รู้ หรือนักวิชาการทั้งหลาย แต่บังเอิญ หรือเป็นธรรมชาติของประเทศนี้ คือ ขายไม่ดี หนังสือกลุ่มนี้น่าสนใจ น่าจะนำมาเผยแพร่ในงานวิจัยครั้งนี้ ที่นี้วิธีการ อาจารย์มณฑนาช่วยเล่าหน่อยว่าอย่างไรบ้าง

ดร.มณฑนา : ให้สำนักพิมพ์บอกมาเลยว่า มีหนังสือดีอะไรบ้าง

คุณมกุฏ : เราจะขอรายชื่อจากสำนักพิมพ์ทั้งหลาย ขอให้กรุณาเลือกรายชื่อหนังสือดีของตนส่งมา ถ้าจะส่งตัวอย่างหนังสือมาก็จะขอขอบคุณ แล้วเราก็จะมีคณะกรรมการ ๒ คณะ คณะแรก ประมวลหนังสือดีทั้งหลาย เช่น สมมุติว่าส่งหนังสือดี มา ๑๐,๐๐๐ รายการ คณะกรรมการก็จะคัดเลือกให้เหลือประมาณ ๒,๐๐๐ เล่ม แล้วก็มีคณะกรรมการอีกคณะเลือกเหลือพันเล่ม ส่งไปยังห้องสมุดต่างๆ ดังนั้น ‘หนังสือดี’ เราไม่ได้ตัดสินเอง เริ่มต้นจากสำนักพิมพ์นั้นละ เป็นคนคัดเลือกว่าหนังสือเล่มไหนที่คิดว่า ‘ดี’ ไม่ใช่คณะวิจัยเลือก

ขอรายชื่อจากสำนักพิมพ์ทั้งหลาย

ขอให้กรุณาเลือกรายชื่อหนังสือดีของตนส่งมา

ถ้าจะส่งตัวอย่างหนังสือมาก็จะขอขอบคุณ

ดร.มณฑนา : เราเคยทำแล้วในงานวิจัยระบบหนังสือหมุนเวียนในโรงเรียนประถมศึกษา ได้ขอความร่วมมือไปที่สำนักพิมพ์ทุกแห่งที่คิดว่ามีหนังสือสำหรับเด็กชั้นประถม ก็ได้มาทั้งตัวอย่างหนังสือ บางสำนักพิมพ์ส่งมาให้เป็นสิบๆ เล่มมาให้เราเลือก บางสำนักพิมพ์ก็ส่งรายชื่อ เรื่องย่อ หรืออะไรก็แล้วแต่มา

คณะวิจัยก็พยายามเลือกว่า เล่มไหนเป็นหนังสือที่เหมาะสมสำหรับจะใช้ในโครงการวิจัย เพราะคิดว่าสิ่งนี้แหละ เป็นเนื้อหา เป็นสิ่งสำคัญเบื้องต้น ที่จะทำให้โครงการสำเร็จหรือไม่สำเร็จ จากหลายพันเล่มที่สำนักพิมพ์แต่ละแห่งคิดว่า น่าจะเหมาะสม เหลือ ๒๕๑ เล่ม เลือกได้แค่นั้น ทำให้ได้เห็น และได้ความรู้มาก ซึ่งจะเล่าให้ฟังช่วงหลัง และที่เราเห็นว่า สำนักพิมพ์ผู้ผลิตหนังสือเด็กตื่นตัวมาก พยายามผลิตหนังสือเด็กมากมาย พอเรามาเลือก ดิฉันไม่ได้เลือกเอง เพราะถือว่า เชี่ยวชาญด้านกระดูกและกล้ามเนื้อ ก็ให้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านหนังสือเด็กพิจารณา ปรากฏว่าจากหลายพันเล่มเหลือไม่ถึง ๓๐๐ เล่ม หนังสือแทบจะไม่พอให้เด็ก ๔ โรงเรียนแลกเปลี่ยนกันด้วยซ้ำ ทำให้เราได้เห็นปัญหาเรื่องคุณภาพหนังสือ ทั้ง เนื้อหา รูปแบบ ราคา และอะไรหลายๆ อย่าง ทำให้เรารู้ว่า ทำไมเด็กถึงไม่ได้อ่านหนังสือ และอ่านหนังสือไม่ออก

พิธีกร : ถ้าไม่มีคำถามอะไรเพิ่มเติม ดิฉันขอขอบคุณ คุณมกุฏ อรฤดี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร. มันทนา วงศ์ศิรินวัฒน์ และ คุณงามพรรณ เวชชาชีวะ เราจะพัก ๑๕ นาที แล้วกลับมาพบกันอีกครั้งในการเสวนาหัวข้อ ‘โครงการวิจัยระบบหนังสือ หมุนเวียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก’ ค่ะ

คุณมกุฏ : อยากให้ฟังเรื่องนี้ เรื่องนี้สนุกมาก สนุกจริงๆ
